

Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(березень 2025 року)

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд)	4
F. S. M. v. Spain: притягнення до кримінальної відповідальності заявника, який мав труднощі в розумінні кримінального провадження щодо нього; ні заявник, ні його адвокат не посилалися на необхідність процесуальних коректив – відсутність порушення	4
ONAT AND OTHERS v. Türkiye: неналежний судовий контроль за звільненням працівників під час надзвичайного стану через їхні ймовірні зв'язки з терористичною організацією – порушення; посилання суду, що розглядає трудові спори, на попередні кримінальні провадження проти заявників для обґрунтування розірвання трудових договорів на підставі такого ймовірного зв'язку – відсутність порушення	7
TADIĆ v. Croatia: відсутність можливості оскаржити в судовому порядку розмір компенсації, присудженої заявнику за примусовий викуп його акцій («сквіз-аут»); відмова в доступі до суду не може бути виправдано законною метою гарантування належного здійснення правосуддя та захисту прав інших осіб – порушення	12
RUSU v. the Republic of Moldova (ухв.): стверджуване підбурювання заявника до продажу наркотиків поліцейському під прикриттям; відсутність зі сторони заявника <i>prima facie</i> доказів для підтвердження підбурювання – заяву визнано неприйнятною	15
GORŠE v. Slovenia: затвердження суддею до початку розгляду справи щодо заявника двох угод від співобвинувачених про визнання винуватості в пособництві заявнику та надання правової оцінки діям заявника до визнання його винним у вчиненні кримінального правопорушення – порушення	18
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	22
N. S. v. the United Kingdom: рішення національного суду про усиновлення дитини одинокої матері, що мала проблеми з психічним здоров'ям, відповідало найкращим інтересам дитини – відсутність порушення	22
BRD – GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE S. A. v. Romania: проведення позапланової перевірки приміщень компанії-заявника антимонопольним органом без попереднього судового дозволу – відсутність порушення; вилучення двох комп'ютерів та обшук електронної інформації на підставі рішення прокуратури, яке не	26

підлягало ефективному судовому перегляду – порушення	
AYTAJ AHMADOVA v. Azerbaijan: ігнорування національними органами влади скарг заявниці щодо публікації її особистих фото і відео, що зберігалися лише на її вилученому при обшуку органами влади комп'ютері, у соціальній мережі «Фейсбук» з образливими підписами – порушення	32
FARHAD MEHDIEV v. Azerbaijan: рішення про позбавлення адвоката права на заняття адвокатською діяльністю лише через кілька днів після поновлення його членства в асоціації адвокатів за несплату членських внесків – порушення	35
BILYAVSKA v. Ukraine: відмова в задоволенні позову заявниці про виселення її повнолітніх дітей та їхніх сімей з її будинку; неспроможність національних судів вирішити спір про приватну власність у спосіб, який не був би свавільним чи явно необґрунтованим – порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції; неврахування становища заявниці як жінки літнього віку та відсутність ефективного й справедливого вирішення спору – порушення статті 8 Конвенції	40
Стаття 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів)	46
GIRGINOVA v. Bulgaria: відмова в наданні журналістці доступу до мотивувальної частини виправдувального вироку щодо колишнього міністра внутрішніх справ на підставі наявності в ній інформації з обмеженим доступом – порушення	46
Рішення ЄСПЛ проти України	51

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО на СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

F. S. M. v. Spain (№ 56712/21)

Обставини справи

Заявником є F.S.M., громадянин Іспанії, який народився у 1948 році та проживає на острові Менорка (Іспанія). у 2016 році його було визнано частково недієздатним після діагностування у нього синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) та розладу особистості/психотичного розладу.

У лютому 2019 року заявника було визнано винним у трьох кримінальних правопорушеннях: ухиленні від сплати ПДВ та податку на прибуток підприємств як адміністратора двох компаній. Його адвокат подавав клопотання про закриття провадження, стверджуючи, що заявник має труднощі з розумінням кримінального обвинувачення проти нього. Однак клопотання були відхилені судом.

Справа стосувалася належності підготовки його захисту в цьому провадженні. Посилаючись на пункти 1 та підпункт «b» пункту статті 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд/право мати достатньо часу та можливостей для підготовки свого захисту), заявник стверджував, що не міг належним чином підготувати свій захист, оскільки не розумів пред'явлених йому обвинувачень і не міг відповідати на запитання щодо них або ефективно спілкуватися зі своїм адвокатом.

Оцінка Суду

Суд вказав, що відповідність вимогам справедливого судового розгляду має оцінюватися в кожній справі з урахуванням розвитку провадження в цілому, а не на основі ізольованого розгляду одного конкретного аспекту чи одного конкретного інциденту, хоча не можна виключати, що певний фактор може бути настільки вирішальним, що дозволить оцінити справедливість судового розгляду на більш ранньому етапі провадження.

Оцінюючи загальну справедливість провадження, Суд, за потреби, враховуватиме мінімальні права, перелічені в пункті 3 статті 6 Конвенції, які ілюструють вимоги справедливого судового розгляду щодо типових процесуальних ситуацій, що виникають у кримінальних справах. Однак ці мінімальні права не є самоціллю: їхня внутрішня мета завжди полягає у сприянні забезпеченню справедливості кримінального провадження в цілому.

«Права захисту», невичерпний перелік яких наведено в підпункті «b» пункту 3 статті 6 Конвенції, були запроваджені насамперед для встановлення якомога більшої рівності між обвинуваченням та захистом. Засоби, які мають бути надані обвинуваченому, обмежуються тими, що допомагають або можуть допомогти йому чи їй у підготовці захисту.

Підпункт «b» пункту 3 статті 6 Конвенції передбачає, що змістовна діяльність захисту від імені обвинуваченого може включати все, що є «необхідним» для підготовки основного судового розгляду. Обвинувачений повинен мати можливість належним чином та без обмежень організувати свій захист щодо здатності викласти всі відповідні аргументи захисту перед судом першої інстанції й таким чином вплинути на результат провадження.

Враховуючи складність сучасних правових систем, багато дорослих з нормальним інтелектом не здатні повністю зрозуміти всі тонкощі та весь обмін думками, що відбувається в залі суду: саме тому Конвенція в підпункті «c» пункту 3 статті 6 Конвенції наголошує на важливості права на юридичне представництво.

Однак «ефективна участь» у цьому контексті передбачає, що обвинувачений має широке розуміння характеру судового процесу та того, що для нього/неї поставлено на карту, включаючи значущість будь-якого можливого покарання. Це означає, що він/вона (у разі потреби за допомогою перекладача, адвоката, соціального працівника чи друга) повинен бути здатним зрозуміти загальний зміст того, про що говориться в суді. Обвинувачений повинен мати можливість стежити за показаннями свідків обвинувачення і, якщо він представлений адвокатом, пояснити своїм адвокатам свою версію подій, вказати на будь-які твердження, з якими він не згоден, і повідомити їм про будь-які факти на його захист.

Суд не знайшов підстав для відступу від висновків національних судів щодо можливого закриття провадження через стан психічного здоров'я заявника, оскільки жоден із судово-медичних звітів не визнав останнього недієздатним для участі у процесі або нездатним розуміти його обсяг і мету.

Тому Суд вирішив оцінити, чи вимагав стан психічного здоров'я заявника (без досягнення рівня, що вимагав би закриття провадження) інших процесуальних коригувань з боку влади для забезпечення його ефективної участі, та чи можна вважати провадження несправедливим за їх відсутності.

Суд повторив, що за певних обставин Держави можуть бути зобов'язані вжити позитивних заходів для забезпечення ефективної участі осіб у провадженні, включаючи процесуальні коригування для осіб із порушеннями розумових здібностей.

Суд зазначив, що адвокат заявника, на відміну від попереднього, не просив конкретних процесуальних коригувань, а лише звертався

з клопотаннями про закриття провадження. на думку Суду, національні суди могли розцінити це як визнання непотрібності таких коригувань. Окрім того, ні заявник, ні його адвокат не згадували про необхідність коригувань під час слухання. Якби ж заявник вважав себе невідповідним або потребував допомоги, він мав повідомити про це владу.

Суд також зазначив, що клопотання адвокатів заявника були належним чином розглянуті національними судами, які запросили додаткові судово-медичні звіти, приділивши особливу увагу твердженням про знижену розумову діяльність заявника. Національні суди ухвалили мотивовані рішення щодо відмови у прийнятті додаткових судово-медичних доказів.

Суд вважав, що незважаючи на те, що національні суди не оцінювали обґрунтованість коригувань, зазначених у судово-медичному звіті, їх необхідність найкраще могли оцінити заявник та його адвокати, які перебували з ним у безпосередньому контакті. за відсутності конкретного запиту з їхнього боку щодо розгляду таких коригувань, національні суди не були зобов'язані пропонувати їх з власної ініціативи.

Зрештою Суд зазначив, що заявник не обґрунтував впливу відсутності коригувальних заходів на загальну справедливість судового розгляду. Суд вказав, що заявник скористався правом зберігати мовчання. Національні суди не посилялися на заяви заявника для оцінки його винуватості у пред'явлених обвинуваченнях або для дослідження його участі у вчинених діях. Обвинувальний вирок щодо заявника ґрунтувався здебільшого на документальних доказах, з огляду на фінансові та технічні аспекти, пов'язані з податковими правопорушеннями.

Окрім того, Суд зауважив, що заявник не стверджував, що відсутність процесуальних коригувань (допомога іншій особі або можливість надавати показання за допомогою відеозв'язку) будь-яким чином вплинула на його рішення скористатися правом зберігати мовчання або перешкодила чи відмовила йому від надання доказів на свій захист.

Отже, Суд не знайшов підстав для висновку, що кроки національних судових органів для забезпечення відповідності провадження вимогам пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції були недостатніми.

Висновок

Відсутність порушення пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 березня 2025 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Під час надзвичайного стану, запровадженого в Туреччині у зв'язку зі спробою державного перевороту 15 липня 2016 року, Рада Міністрів прийняла Законодавчий декрет № 667, відповідно до якого всі органи, підпорядковані міністерствам, повинні були звільнити співробітників, що вважалися членами, прихильниками або пов'язаними з терористичними організаціями або організаціями, структурами чи групами, які, на думку Ради національної безпеки, брали участь у діяльності, що шкодить національній безпеці Держави.

Після набрання чинності цим декретом органи державної влади провели оцінку безпеки, на підставі якої вони вимагали від приватних субпідрядних компаній звільнити працівників, яких вони вважали членами, прихильниками або пов'язаними із терористичною організацією.

Згодом приватні субпідрядні компанії, де працювали заявники, повідомили їм про звільнення. Тоді заявники звернулися до трудових судів, стверджуючи, що їхнє звільнення було незаконним, і вимагали поновлення на роботі.

Трудові суди встановили, що положення Законодавчого декрету № 667, що передбачали негайне звільнення працівників, яких вважали членами, прихильниками або пов'язаними з незаконними структурами, становили дійсну підставу для припинення трудових відносин, зокрема, на підставі «підозри». у зв'язку з цим суди визнали необхідними передбачені цим актом заходи в умовах надзвичайного стану, а також те, що ці заходи мали на меті ліквідувати терористичні структури в державних установах, передусім FETÖ/PDY («Терористична організація Фетхуллага/Паралельна державна структура»).

Тому Законодавчий декрет № 667 не обмежував розірвання трудового договору особами, засудженими за «членство в терористичній організації», а також передбачав, що для розірвання трудового договору достатньою є прихильність до таких незаконних структур або зв'язки з ними. Трудові суди також вважали, що така прихильність або зв'язок не повинні бути доведені, а для роботодавця достатньо було дійти висновку про їх наявність без оцінки того, чи працівником було вчинено правопорушення. Загалом трудові суди виснували про обґрунтованість підстав для звільнення заявників згідно із Законодавчим декретом № 667.

Тоді заявники звернулися до Конституційного Суду. Вони стверджували, що їх було зображено як членів терористичної організації на підставі висновків, зроблених виключно органами державної влади. Трудові суди прийняли оцінку цих органів без будь-якої реальної перевірки й визнали її достатньою для цілей Законодавчого декрету № 677. Їхні скарги було відхилено.

Заявники скаржилися, що судовий перегляд їх звільнення національними судами був неефективним, і стверджували, що трудові суди порушили їх право на презумпцію невинуватості, оскільки, обґрунтовуючи їх звільнення, вони посилалися на кримінальні провадження або розслідування, які відбулися до спроби державного перевороту і закінчилися остаточним виправданням або остаточним рішенням про відмову в порушенні кримінальної справи.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 6 Конвенції

1. Пункт 2 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ повторив, що захист, передбачений пунктом 2 статті 6 Конвенції, під час кримінального провадження має на меті заборонити передчасне вираження судом думки про те, що той, «кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення», є винним, до того, як це буде доведено відповідно до закону. Цей захист також охоплює заяви інших державних посадових осіб щодо кримінальних проваджень, які спонукають громадськість вважати підозрюваного винним і передують оцінці фактів компетентним судовим органом.

Суд завжди дотримувався думки, що до ухвалення обвинувального вироку компетентним кримінальним судом слід розрізняти повідомлення про те, що когось просто підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення, та чітку заяву про те, що особа вчинила злочин, зроблену за відсутності остаточного вироку. у зв'язку з цим ЄСПЛ підкреслив важливість добору державними посадовими особами слів у своїх виступах, якщо вони оприлюднюють свої заяви ще до судового розгляду справи та визнання особи винною у вчиненні певного злочину.

Також ЄСПЛ повторив щодо другого аспекту презумпції невинуватості, що його метою є захист осіб, яких було виправдано за кримінальним обвинуваченням або щодо яких було закрито кримінальне провадження, від ставлення до них державними посадовими особами та органами так, ніби вони фактично винні у вчиненні інкримінованого їм злочину. Це пояснюється тим, що ці особи є невинуватими в очах закону й до них мають ставитися у спосіб, що є сумісним з цією невинуватістю. Тому в цьому контексті презумпція невинуватості продовжує застосовуватися після завершення кримінального провадження з метою забезпечення поваги до невинуватості відповідної особи щодо будь-якого обвинувачення, яке не було доведено.

У цій справі ЄСПЛ зазначив, що презумпція невинуватості, згідно з пунктом 2 статті 6 Конвенції, діє по-різному залежно від того, чи щодо особи все ще відкрито кримінальні провадження, чи ці провадження вже завершені.

з огляду на це ЄСПЛ вказав, що необхідно розрізняти дві категорії заявників: 1) ті, яким на момент звільнення були пред'явлені кримінальні обвинувачення; 2) ті, щодо яких не були відкриті кримінальні провадження або провадження вже завершилися результатом, відмінним від засудження.

Стосовно першої категорії ЄСПЛ зазначив, що на момент звільнення заявникам Muhittin Duymak і Abdullah Bilen були пред'явлені обвинувачення в членстві у збройній організації та поширенні пропаганди на користь злочинної організації відповідно. з проведеного трудовими судами розгляду також було встановлено, що самого факту наявності кримінальних обвинувачень проти заявників було достатньо для розірвання їхніх трудових договорів на підставі підозри в приналежності, зв'язках або контактах із незаконними структурами.

З посиланням на свою усталену практику ЄСПЛ повторив, що твердження про те, що особа підозрюється у вчиненні злочину саме по собі не порушує принципу презумпції невинуватості, за умови, що воно залишається в межах цивільної юрисдикції і не є передчасною оцінкою вини. Відповідно ЄСПЛ не дійшов висновку про вихід трудових судів за межі своєї цивільної юрисдикції в такий спосіб, який би порушив право двох заявників на презумпцію невинуватості в контексті паралельного кримінального провадження. Отже, щодо цих заявників не було порушення пункту 2 статті 6 Конвенції.

Стосовно другої категорії заявників ЄСПЛ зазначив, що, підтверджуючи їхнє звільнення на підставі підозри у зв'язках із незаконними структурами, трудові суди посилалися лише на попередні кримінальні провадження щодо заявників, у рамках яких останні ніколи не були офіційно обвинувачені чи засуджені.

У нещодавньому рішенні у справі «Неалон і Халлам проти Сполученого Королівства» (Nealon and Hallam v. the United Kingdom [GC], №№ 32483/19 та 35049/19, § 168, 11 червня 2024 року) Велика Палата ЄСПЛ уточнила обсяг зобов'язань Держав щодо другого аспекту презумпції невинуватості в подальших провадженнях, пов'язаних із попередніми. Відповідно незалежно від характеру подальших проваджень, пов'язаних із попередніми, і незалежно від того, чи кримінальне провадження завершилося ухваленням виправдувального вироку чи було закрито, рішення та обґрунтування національних судів або інших органів у подальших провадженнях (при розгляді їх у цілому та в контексті виконання обов'язків, покладених на них національним законодавством) порушують пункт 2 статті 6 Конвенції в її другому аспекті, якщо вони покладають на заявника кримінальну відповідальність. Покладення кримінальної відповідальності на особу означає висловлення думки про те, що вона є винною за кримінальним стандартом

у вчиненні кримінального правопорушення з натяком на те, що кримінальне провадження мало завершитися інакше.

Однак у цій справі ЄСПЛ не може встановити, що посилення трудових судів на попередні кримінальні провадження щодо заявників для обґрунтування розірвання трудових договорів на підставі підозри в приналежності або зв'язку з незаконними структурами було рівнозначним висловленню думки про те, що заявники винні у вчиненні злочинів, у яких вони раніше обвинувачувалися.

Це особливо важливо, оскільки трудові суди контекстуалізували свою оцінку, зазначивши, що ступінь зв'язку або приналежності до незаконної структури не обов'язково мав досягати рівня членства в терористичній організації. Водночас їхня оцінка в цьому аспекті підлягала менш суворому тягарю доказування. Трудові суди також зазначили, що їхня оцінка не залежала від оцінки кримінальної відповідальності заявників і обмежувалася визначенням того, чи доцільно дозволяти їм працювати в державних установах (див. пункт 12 рішення).

Отже, порушення пункту 2 статті 6 Конвенції не було.

2. Пункт 1 статті 6 Конвенції

У цій справі трудові суди з власної ініціативи та без будь-яких обмежень права заявників на змагальний судовий процес дослідили, чи мали місце будь-які відомості, які могли б стати підставою для підозри заявників у наявності зв'язків із незаконними структурами, а також для їхнього звільнення. Проте суди не перевірили доречність цієї інформації щодо лише тих кримінальних проваджень проти заявників, які досі тривали, або завершених кримінальних проваджень.

Рішення трудових судів не містили належного обґрунтування щодо того, як і чому наявність таких проваджень призвела до втрати довіри між роботодавцями та заявниками. На думку ЄСПЛ, оскільки роботодавець під час судового розгляду не посилався ні на момент звільнення, ні на будь-які конкретні події чи дії заявників, ще більш важливим було, щоб суди пояснили, чому вони вважали інформацію, отриману за власною ініціативою, доречною для підозри роботодавців у тому, що заявники мали ймовірні зв'язки з незаконними структурами.

Окрім того, відповідно до національної судової практики, Касаційний Суд і Конституційний Суд вимагають від судів першої інстанції надати належні й доречні підстави для підозри з огляду на наявність серйозних, значних і конкретних подій, що, з об'єктивної точки зору, можуть порушити довіру між роботодавцем і працівником (див. пункти 31–36 рішення). Попри те, що ЄСПЛ не замінює національні суди в тлумаченні національного законодавства, достатньо зазначити, що перевірка підозри в існуванні серйозних, значних

і конкретних подій, здатних порушити довіру в контексті трудових відносин, має вирішальне значення для визначення того, чи було розірвання договору дійсним у розумінні Трудового кодексу. Отже, це питання потребувало відповідного розгляду національними судами як належна гарантія від свавільного звільнення.

Однак стосовно заявників Muhittin Duymak і Abdullah Bilen трудові суди лише послалися на наявність кримінального провадження щодо них і не оцінили в межах своєї цивільної юрисдикції, чи можуть факти, що стали підставою для пред'явлення заявникам кримінальних обвинувачень, призвести до порушення довіри. у справах щодо інших заявників суди обмежилися зауваженням щодо того, що раніше було розпочато кримінальне провадження, не пояснивши, яке значення воно мало для розірвання трудового договору із заявниками на підставі підозри.

Оскільки кримінальне провадження щодо цих заявників закінчилося результатом, відмінним від ухвалення обвинувального вироку, національні суди були зобов'язані визначити та обґрунтувати, що саме призвело до порушення довіри з боку роботодавця, щоб гарантувати, що звільнення не було свавільним заходом, замаскованим під законний, згідно з положеннями законодавства про надзвичайний стан.

Висновок

Відсутність порушення пункту 2 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заявник у цій справі був міноритарним акціонером компанії S.

4 лютого 2016 року М.Н. звернувся до Хорватського агентства з нагляду за фінансовими послугами (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, далі – Агентство) з проханням затвердити оголошення про пропозицію щодо добровільного поглинання компанії S. Оскільки він мав стати власником 96 % акцій компанії, у своїй пропозиції про поглинання він узяв на себе зобов'язання виплатити міноритарним акціонерам 16,50 хорватських кун за акцію. Цю ціну було визначено як справедливую вартість акцій, встановлену на підставі експертного висновку.

4 березня 2016 року Агентство надало свою згоду. Воно встановило, що ціну акцій було визначено згідно з відповідними положеннями Закону про поглинання акціонерних товариств (далі – Закон про поглинання).

М.Н. опублікував пропозицію про поглинання компанії S і згодом звернувся до Центрального депозитарного та клірингового товариства (Središnje klirinško depozitarno društvo; далі – ЦДКТ) з проханням передати йому акції міноритарних акціонерів відповідно до Закону про поглинання. ЦДКТ виконало його прохання й виплатило міноритарним акціонерам компенсацію за їхні акції в розмірі, встановленому в пропозиції про поглинання.

19 червня 2016 року заявник та ряд інших колишніх міноритарних акціонерів компанії S звернулися з позовом до Господарського суду у місті Загребі (Хорватія) про визначення справедливої ціни акцій цієї компанії. Суд запропонував їм доповнити свої вимоги, але лише один з них, D.S., це зробив. Оскільки інші позивачі, включно із заявником, цього не зробили, суд у рішенні від 14 вересня 2016 року визнав їхню позовну заяву відкликаною. Ні заявник, ні інші позивачі не оскаржили це рішення, і воно стало остаточним.

Водночас 5 квітня 2016 року заявник звернувся до адміністративного суду для оскарження рішення Агентства від 4 березня 2016 року в частині, що затверджує ціну за акцію, встановлену в пропозиції про поглинання, стверджуючи, що її було визначено незаконно.

Адміністративний суд у місті Загребі визнав позов заявника неприйнятним через відсутність правового інтересу.

Вищий адміністративний суд відхилив апеляційну скаргу заявника.

Тоді заявник звернувся до Конституційного Суду, однак його скаргу було визнано неприйнятною.

До ЄСПЛ заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції, стверджуючи, що він не мав можливості оскаржити в суді розмір компенсації, присудженої йому за примусовий викуп його акцій мажоритарним акціонером.

Оцінка Суду

Загальні принципи щодо права на доступ до суду були узагальнені в рішенні у справі «Зубац проти Хорватії» (*Zubac v. Croatia*) [ВП], № 40160/12, §§ 76–79, від 5 квітня 2018 року.

Пункт 1 статті 6 Конвенції гарантує кожному право на звернення до суду з позовом щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Це право не є абсолютним і може підлягати обмеженням. Проте, встановлені обмеження не повинні звужувати наданий особам доступ у такий спосіб або такою мірою, що порушується сама суть цього права (там само, §§ 76 і 78).

У цій справі заявник не мав доступу до суду, який би дозволив йому оскаржити розмір компенсації, присудженої за примусовий викуп його акцій (див. пункти 6–12 рішення). Уряд не намагався заперечити цей факт, але стверджував, що таку повну відсутність доступу до суду було виправдано законною метою забезпечення належного здійснення правосуддя та захисту прав інших осіб.

Визначаючи, чи можна вважати обмеження права заявника на доступ до суду пропорційним для досягнення цих двох цілей, ЄСПЛ взяв до уваги той факт, що відповідні положення Закону про поглинання ґрунтувалися на Директиві 2004/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року про пропозиції про поглинання (далі – Директива) та транспонували її положення до хорватської правової системи. у пункті 8 преамбули Директиви зазначено, що, згідно з правом на справедливий суд, рішення наглядового органу, тобто органу, який здійснює нагляд за тими аспектами пропозицій, що регулюються Директивою, і забезпечує дотримання сторонами встановлених нею правил, за відповідних обставин повинні підлягати перегляду незалежним судом або трибуналом.

Більш важливим, як підтверджує власна практика ЄСПЛ за пунктом 1 статті 6 Конвенції, є те, що в справах про компенсацію, яка підлягає виплаті міноритарним акціонерам, яких було позбавлено їхніх акцій на користь мажоритарного акціонера, повну відмову в праві на доступ до суду не може бути виправдано (див., наприклад, рішення у справі «Суда проти Чеської Республіки» (*Suda v. the Czech Republic*), № 1643/06, §§ 48–55, від 28 жовтня 2010 року, де ЄСПЛ постановив, що зобов'язання заявника звернутися з вимогою про грошову компенсацію до арбітражних органів, що не відповідали основним гарантіям пункту 1 статті 6 Конвенції, без його відмови від

цих гарантій, становило порушення його права на суд; порівняйте також з рішенням Суду справедливості Європейського Союзу від 9 вересня 2021 року у справі *Adler Real Estate and Others*, C-546/18, EU:C:2021:711, §§ 53 і 63–68, щодо застосування Директиви).

З огляду на вищевикладене ЄСПЛ виснував, що в цій справі повну відмову заявнику в праві на доступ до суду не було виправдано законною метою забезпечення належного здійснення правосуддя та захисту прав інших осіб.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заявник скаржився на порушення його прав, гарантованих статтею 6 Конвенції, стверджуючи, що поліція підбурила його до вчинення злочину, який він не вчинив би в іншому випадку.

D., співробітник Департаменту по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ, який працював під прикриттям, отримав оперативну інформацію про можливу торгівлю наркотиками. 29 жовтня 2008 року він прийшов до квартири P. у супроводі свого знайомого. Вони запитали P., чи не знає він когось, хто міг би продати їм канабіс. P. одразу зателефонував A., який прийшов через 15 хвилин разом з N. і продав D. 27 грамів канабісу. D. запитав A., чи може він купити більшу кількість, на що той погодився.

7 листопада 2008 року D. зателефонував на номер A., щоб обговорити майбутню угоду, але слухавку взяла інша людина, яка сказала, що знає про угоду і може її обговорити. Згодом D. вказав, що голос через телефон належав заявнику. Вони домовилися зустрітися 9 листопада 2008 року для укладення угоди.

9 листопада 2008 року D. знову зателефонував на номер A., але ніхто не підняв слухавку і ніхто не передзвонив. D. знову зателефонував 12 листопада 2008 року і домовився з A. зустрітися наступного дня, щоб здійснити покупку.

13 листопада 2008 року A. прийшов на зустріч разом з N. та заявником. A. і N. сіли в автомобіль D. і продали йому 1200 грамів канабісу, а інший співробітник під прикриттям залишився поруч із заявником. Після цього всіх трьох підозрюваних було заарештовано.

2 грудня 2010 року заявника було засуджено за торгівлю наркотиками. Суд збільшив термін його ув'язнення з огляду на його попереднє засудження за зберігання наркотиків без мети збуту.

Суди вищих інстанцій залишили вирок без змін. Апеляційний суд відхилив аргумент заявника про підбурювання до вчинення злочину через відсутність доказів того, що заявник став жертвою провокації, зокрема, тому, що записані розмови між агентами під прикриттям і підозрюваними 7 і 12 листопада 2008 року не виявили жодного підбурювання до вчинення злочину.

В остаточному рішенні від 13 грудня 2017 року Верховний Суд підтримав висновки судів нижчих інстанцій.

Оцінка Суду

Загальні принципи, що стосуються провокації злочину, були узагальнені у рішеннях «Матановіч проти Хорватії» (Matanović v. Croatia), № 2742/12, §§ 122–135, від 4 квітня 2017 року, та «Акбай та інші проти Німеччини» (Akbay and Others v. Germany), № 40495/15 та 2 інші, §§ 109–124, від 15 жовтня 2020 року. ЄСПЛ зазначив, що при розгляді заяви про підбурювання або провокацію з боку поліції він повинен встановити, чи мало місце таке підбурювання або провокація (тест на підбурювання). Якщо таке підбурювання або провокація мали місце, то подальше використання отриманих таким чином доказів у кримінальному провадженні проти відповідної особи порушує питання за пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. згадані вище «Матановіч проти Хорватії», § 145, та «Акбай та інші проти Німеччини», § 111).

ЄСПЛ зазначив, що при визначенні того, чи мала місце провокація злочину, тобто чи здійснювали органи влади такий вплив на заявника, який підбурював його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений, спочатку він має дослідити: чи існували об'єктивні підозри, що заявник був причетний до злочинної діяльності або був схильний до вчинення кримінального правопорушення; процедуру ініціювання та здійснення заходу щодо заявника, зокрема, чи здійснювався судовий нагляд за ним; і чи органи влади або особи, які діяли від їхнього імені, «долучилися» до триваючої злочинної діяльності або чинили на заявника будь-який неправомірний тиск з метою підбурювання до вчинення злочину.

У цій справі зазначається, що до того, як заявник з'явився на зустрічі 13 листопада 2008 року, органи влади не знали про його участь. D. контактував лише з A., а заявник, як стверджується, один раз підняв слухавку телефону A. 7 листопада 2008 року. Ця розмова та ще одна розмова від 12 листопада 2008 року були записані і не мали ознак підбурювання, як це було встановлено національними судами. Отже, заявника жодним чином не підбурювали до вчинення злочину.

Дійсно, особа також може бути об'єктом провокації злочину, якщо вона не мала безпосереднього контакту з працівниками поліції, які працювали під прикриттям, але була залучена до вчинення злочину співником, якого безпосередньо підбурювали працівники поліції (див. рішення у справі «Лалас проти Литви» (Lalas v. Lithuania), № 13109/04, § 41 і далі, від 1 березня 2011 року, та згадане вище Акбай, § 117). Так, ЄСПЛ повинен був визначити, чи були A. або N. спровоковані поліцією до вчинення злочину до того, як вони залучили заявника.

ЄСПЛ зазначив, що органи влади не мали жодної інформації про причетність ані A., ані N. до будь-якої злочинної діяльності, зокрема до торгівлі наркотиками, однак вони не зверталися до них безпосередньо. Єдиною

наявною «оперативною інформацією» було те, що Р. міг знати осіб, які торгують наркотиками. D., агент під прикриттям, першим звернувся до Р., який знав, що йому потрібно зателефонувати А., якщо він хоче отримати наркотики.

Невдовзі після цього А. і N. прийшли на зустріч зі зразком наркотиків і обговорили, як доставити більшу кількість D. Це підтверджує, що Р., ймовірно, мав справу з А. раніше, а також те, що А. і N. були здатні постачати наркотики в дуже короткі терміни. Останнє є важливим елементом, який підтверджує, що вони володіли наркотиками і були готові негайно їх продати, що дозволяє припустити, що вони, можливо, вже торгували наркотиками до подій цієї справи. Більше того, всі учасники були заарештовані, як тільки 13 листопада 2008 року було поставлено більшу кількість наркотиків, а це означає, що поліція не спровокувала вчинення більш масштабного злочину, ніж планували підозрювані, штучно розширюючи операцію на додаткові або все більші кількості (на відміну від справи «Грба проти Хорватії» (*Grba v. Croatia*), № 47074/12, § 101, від 23 листопада 2017 року).

ЄСПЛ вказав, що в матеріалах справи немає доказів того, що А. або N. були підбурені до вчинення злочину, який вони не вчинили б в іншому випадку. Навпаки, матеріали справи вказують на те, що вони вже були залучені до незаконного обігу наркотиків. Оскільки А. і N. не були спровоковані поліцією, заявник також не міг бути опосередковано підбурений до вчинення злочину.

Відповідно ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник не надав *prima facie* доказів того, що працівники поліції могли підбурювати його до вчинення злочину, який він в іншому випадку не вчинив би. Тому заяву було визнано явно необґрунтованою та відхилено відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Заяву було визнано неприйнятною та відхилено.

Ухвала в цій справі прийнята Комітетом 13 березня 2025 року, оприлюднена 3 квітня 2025 року та є остаточною.

Обставини справи

Заява стосувалася кримінального провадження проти пана Gorše, адвоката і ліцензованого розпорядника у справах про неплатоспроможність. Йому було пред'явлено обвинувачення у шахрайстві в господарській діяльності, зловживанні службовим становищем та відмиванні коштів у зв'язку з його діями як ліквідатора збанкрутілої компанії Н.К. Кільком іншим особам також було пред'явлено обвинувачення у зв'язку з цими подіями.

Пізніше двоє співобвинувачених — Р.К. та S.S. — уклали угоди з прокуратурою про визнання винуватості в пособництві у зловживанні службовим становищем й у відмиванні коштів.

На підставі цих угод Окружний суд у місті Копер у складі одного судді J.G. провів підготовче засідання, в ході якого було прийнято визнання вини обвинуваченими та ухвалено вироки щодо Р.К. та S.S. у цих вироках заявник вказаний як виконавець обох кримінальних правопорушень, у яких також брали участь Р.К. та S.S.

Представник заявника подав клопотання про відвід судді J.G. від розгляду справи заявника, яка розглядалася після ухвалення вироків Р.К. та S.S. Він стверджував, що внаслідок висловленого у вироках щодо Р.К. та S.S. припущення про вчинення заявником зазначених кримінальних правопорушень суддя J.G. не може вважатися безстороннім. у задоволенні клопотання було відмовлено.

Заявник також оскаржував це питання у своїх апеляційних скаргах, однак безрезультатно.

Заявник скаржився до ЄСПЛ на підставі статті 6 Конвенції про порушення його права на розгляд справи безстороннім судом.

Оцінка Суду

1. Принципи щодо безсторонності

ЄСПЛ зазначив, що загальні принципи безсторонності, в тому числі ті, що стосуються участі судді в попередніх рішеннях з цього ж питання, викладені в рішенні Суду у справі «Менг проти Німеччини» (Meng v. Germany, № 1128/17). Суд, тим не менш, вказав, що при застосуванні суб'єктивного критерію він послідовно дотримується думки, що особиста безсторонність судді повинна презюмуватися, доки не буде доведено протилежне.

Що стосується об'єктивного критерію, то принципи, які найбільше стосуються питання у цій справі, Суд підсумував наступним чином:

- сам по собі факт того, що суддя ухвалював попередні рішення щодо того самого правопорушення, не є достатньою підставою для сумнівів у його безсторонності. Так само участь судді у розгляді подібних, але не пов'язаних справ, або судовий розгляд стосовно співобвинуваченого в окремому провадженні не породжує автоматично сумнівів у безсторонності судді під час розгляду наступної справи;

- питання щодо безсторонності судді виникає тоді, коли у попередньому рішенні вже міститься детальна оцінка ролі особи, обвинуваченої у злочині, який був вчинений кількома особами, але яка ще не була судимою. Особливо це стосується випадків, коли у попередньому рішенні надається конкретна правова кваліфікація участі заявника або чітко визначається, що він виконав усі елементи складу злочину. За таких обставин об'єктивно виникають обґрунтовані сумніви у безсторонності суду при подальшому розгляді справи заявника.

2. Принципи щодо презумпції невинуватості

ЄСПЛ нагадав, що презумпція невинуватості, закріплена у статті 6 Конвенції, є одним із ключових елементів справедливого кримінального процесу. Це положення забороняє передчасне висловлення судом думки про винуватість особи, обвинуваченої у вчиненні злочину, до її визнання винною відповідно до закону.

У цьому контексті Суд наголосив на необхідності чітко розрізняти заяву про підозру у вчиненні злочину та твердження про те, що особа вчинила злочин до набрання вироком законної сили. Використання відповідної термінології має вирішальне значення. Суд також зазначив, що питання про те, чи порушує заява державної посадової особи принцип презумпції невинуватості, має вирішуватися в контексті конкретних обставин, за яких було зроблено оскаржувану заяву. Враховуючи характер і контекст конкретного провадження, навіть використання невдалих формулювань може не мати вирішального значення. Практика Суду містить приклади випадків, коли порушення пункту 2 статті 6 Конвенції не було встановлено, навіть якщо термінологія, яку використовували національні органи влади та суди, була піддана критиці.

Суд визнав, що у складних кримінальних провадженнях за участю кількох осіб, яких не можна судити разом, посилання суду першої інстанції на участь третіх осіб, які згодом можуть постати перед судом окремо, може бути неминучим при оцінці винуватості тих, хто перебуває на лаві підсудних. Кримінальні суди зобов'язані встановлювати факти справи, що мають значення для оцінки юридичної відповідальності обвинуваченого, якомога точніше і достовірніше, і вони не можуть представляти встановлені факти як прості звинувачення або підозри. Це стосується і фактів, пов'язаних із залученням

третіх осіб. Однак, якщо такі факти мають бути представлені, суди повинні уникати надання більшої інформації, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності тих осіб, які є обвинуваченими в поточному процесі.

3. Застосування зазначених принципів до обставин цієї справи

ЄСПЛ зазначив, що скарга заявника полягала в тому, що суддя J.G., який головував у складі судової колегії, яка визнала заявника винним, раніше ухвалив вироки щодо співобвинувачених заявника за участь у вчиненні тих самих злочинів на підставі угоди про визнання винуватості, а також згадав у них про роль заявника у відповідних злочинах.

ЄСПЛ вказав, що у складі судової колегії були два народних засідателі та професійний суддя J.G. Як професійний суддя, J.G. мав бути достатньо підготовленим та досвідченим, щоб відмежуватися від попередніх обставин розгляду справ проти Р.К. та S.S. з огляду на надані матеріали, Суд не знайшов жодних ознак особистої упередженості судді J.G. під час розгляду справи щодо заявника, а тому має діяти презумпція його особистої безсторонності.

Проте ці обставини не звільняли Суд від обов'язку перевірити, чи не містили вироки щодо Р.К. та S.S. висновків, що фактично наперед визначали вину заявника, тим самим підриваючи об'єктивну безсторонність судді.

У зв'язку з цим Суд досліджував два головних питання: чи було необхідним згадувати участь заявника у злочинах, за які були засуджені Р.К. та S.S., і якщо так, то чи було таке посилання обмежене необхідним мінімумом і належно сформульоване, щоб уникнути упередженості.

ЄСПЛ дійшов висновку, що з огляду на характер злочинів, у яких обвинувачувалися Р.К. та S.S., посилання на третіх осіб та на роль, яку нібито відігравав заявник, можливо, було неминучим при викладенні фактів їхнього правопорушення.

Водночас Суд вважав особливо важливим зазначити, що вироки щодо Р.К. та S.S. не тільки містили фактичний опис передбачуваної ролі заявника, але й згадували його, у тому числі в резолютивній частині, як особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у вигляді зловживання службовим становищем, що на той момент залишалося лише кримінальним обвинуваченням у частині щодо заявника. Посилання на те, що заявник був «виконавцем» цього злочину, не залишає жодних сумнівів щодо того, що мав на увазі суд. Було вказано повне ім'я заявника, і посилання на нього не були сформульовані таким чином, щоб вказати на те, що на той момент він був лише обвинуваченим і переслідувався в рамках окремого кримінального провадження. Жодних пояснень того, що його вина не була встановлена в законному порядку, не містилося в мотивувальній частині вироків, якими було засуджено Р.К. та S.S., або деінде.

З огляду на вищевикладене, зокрема посилення на заявника як на особу, яка вчинила відповідне правопорушення, та детальний опис його поведінки, який чітко вказував на те, що він вчинив це правопорушення, у рішеннях проти Р.К. та S.S., ЄСПЛ не був переконаний, що було докладено належних зусиль для того, щоб уникнути, наскільки це можливо, створення враження, що заявника вже було визнано винним.

Враховуючи вищезазначене, судові рішення щодо співобвинувачених заявника завдали шкоди праву останнього на презумпцію невинуватості. Крім того, Суд зазначив, що хоча і зрозуміло, що оцінка доказів, які обґрунтовують вирок, ухвалений на підставі угоди про визнання вини, якісно відрізняється від оцінки, проведеної при завершенні звичайного судового розгляду, коли вирок ухвалюється на підставі всієї сукупності представлених доказів, суддя J.G. все одно мусив оцінити докази проти Р.К. та S.S., які включали висновки про роль заявника. ЄСПЛ не вважав необхідним додатково розглядати визнання вини Р.К. та S.S. у вирокі щодо заявника і дійшов висновку, що заявник мав об'єктивно обґрунтовані побоювання щодо неупередженості судді J.G.

У зв'язку із цим ЄСПЛ підкреслив, що навіть зовнішні ознаки можуть мати певне значення. Іншими словами, «правосуддя має не лише здійснюватися, його також має бути видно», оскільки під загрозою перебуває довіра, яку суди в демократичному суспільстві повинні вселяти у громадськість.

Висновок

Порушення пунктів 1 та 2 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО на ПОВАГУ до ПРИВАТНОГО і СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

N. S. v. the United Kingdom (№ 38134/20)

Обставини справи

Заявницею є одинока матір, яка потребувала підтримки психічного здоров'я. Її діти, X та Y, народилися у 2002 та 2011 роках відповідно. Батько дітей був убитий у 2012 році, що мало значний вплив на заявницю та дітей.

У 2013 році заявницю було затримано відповідно до Закону про психічне здоров'я. Діти були поміщені під захист поліції, а місцева влада розпочала провадження щодо опіки над її дітьми. у 2014 році дітей повернули під опіку заявниці та запровадили інтенсивну підтримку сім'ї.

У 2015 році після рецидиву психічного стану заявниці, місцева влада знову забрала її дітей і передала їх прийомним батькам. Заявниці дозволялося бачитися з дітьми одну годину на тиждень. Згодом місцева влада звернулася до Сімейного суду з клопотанням про видачу наказу про влаштування Y до родини.

10 січня 2017 року Сімейний суд постановив, щоб X повернули під опіку заявниці, а Y влаштували до потенційних усиновлювачів. Заявниця звернулася до апеляційного суду за дозволом на подання апеляційної скарги за межами строку апеляційного оскарження рішення суду про влаштування Y до родини. Вона стверджувала, що наказ про влаштування було видано через нестабільність її психічного здоров'я, але зараз ситуація змінилася.

7 червня 2018 року апеляційний суд відмовив заявниці у дозволі на звернення з апеляційною скаргою, оскільки вона не навела жодної поважної причини пропуску строку на оскарження. 15 серпня 2019 року Сімейний суд видав наказ про усиновлення Y, відхиливши прохання заявниці видати замість нього більш обмежений наказ про спеціальну опіку, який би дозволив Y залишатися з майбутніми усиновлювачами, але не розривав би біологічних зв'язків.

Заявниця скаржилася на порушення статті 8 Конвенції в контексті усиновлення Y.

Оцінка Суду

Суд погодився із твердженням заявниці про те, що відмова останній у видачі наказу про спеціальну опіку та видача наказу про усиновлення становило втручання в її право на повагу до сімейного життя за змістом пункту 1 статті 8 Конвенції. Оскільки законність заходу та наявність легітимної

мети заявницею не оскаржувалися, Суд визнав, що такий захід був застосований згідно із законом та переслідував легітимну мету захисту прав інших осіб, зокрема дитини Y. Отже, єдиним питанням для Суду було визначення того, чи був цей захід необхідним у демократичному суспільстві.

Суд пояснив, що повага до єдності та возз'єднання сім'ї у випадку розлучення є невід'ємними аспектами права на повагу до сімейного життя за статтею 8 Конвенції. на владу покладається позитивний обов'язок вживати заходів для сприяння возз'єднанню сім'ї якомога швидше у випадку встановлення публічного піклування, що обмежує сімейне життя. з часом цей обов'язок компетентних органів буде посилюватися з урахуванням необхідності розглядати найкращі інтереси дитини. Необхідно зробити все можливе для збереження особистих стосунків і, де це доречно, для «відновлення» сім'ї. Роль влади також полягає в тому, щоб допомагати батькам, які зазнають труднощів, надавати їм настанови щодо їхніх контактів з органами опіки та консультувати їх, *inter alia*, щодо подолання таких труднощів. Влада повинна проявляти особливу пильність та забезпечувати посилений захист, коли йдеться про вразливих батьків.

Однак Суд визнав, що обов'язок сприяти возз'єднанню та відновленню сім'ї не є необмеженим. Коли з моменту первинного взяття дитини під державну опіку минув значний період часу, інтерес дитини не змінювати знову її фактичну сімейну ситуацію може переважити інтерес у возз'єднанні сім'ї.

Суд наголосив на існуванні широкого консенсусу, в тому числі в міжнародному праві, на підтримку ідеї про те, що в усіх рішеннях, що стосуються сімейного життя дітей, їхні найкращі інтереси є першочерговими. в найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному та захищеному середовищі, підтримування її зв'язки з сім'єю, за винятком випадків, коли сім'я виявилася особливо непридатною. Тому якщо збереження сімейних зв'язків завдаватиме шкоди здоров'ю та розвитку дитини, один із батьків не має права за статтею 8 наполягати на збереженні таких зв'язків. Однак для того, щоб дитину було розлучено з сім'єю, недостатньо показати, що дитину можна було б помістити в більш сприятливе середовище для її виховання. Відповідно сімейні зв'язки можуть бути розірвані лише за виняткових обставин.

Межі свободи розсуду, що надається компетентним національним органам влади, будуть залежати від характеру питань та серйозності інтересів, що перебувають під загрозою. Суд вказав, що влада має широку свободу розсуду при оцінці необхідності взяття дитини під опіку. Більш суворий контроль потрібен щодо будь-яких подальших обмежень, таких як обмеження права батьків на доступ, та будь-яких правових гарантій, призначених для забезпечення ефективного захисту права батьків та дітей на повагу до їхнього

сімейного життя, оскільки такі подальші обмеження несуть у собі небезпеку фактичного скорочення сімейних відносин між батьками та малолітньою дитиною.

Щодо процесу ухвалення відповідних рішень, необхідно визначати, з огляду на конкретні обставини справи та серйозний характер таких рішень, чи були батьки залучені до цього процесу достатньою мірою, щоб захист їхніх інтересів був забезпечений належним чином і щоб вони мали можливість повною мірою представити свою справу. Необхідність повного залучення батьків до процесу ухвалення рішень є ще більшою, коли провадження може завершитися рішенням про відібрання дитини від її біологічних батьків та її влаштування до іншої родини.

Суд зазначив, що після видання наказу про влаштування Y до іншої родини у грудні 2016 року, коли дитині було п'ять років і вона вже проживала з майбутніми усиновлювачами, подальші контакти із заявницею припинилися, і остання не оскаржувала відсутність заходів для їх відновлення.

Розглядаючи справу про усиновлення в липні-серпні 2019 року, Сімейний суд, керуючись найкращими інтересами дитини, прямо посилався на необхідність виховання у біологічній сім'ї, якщо це можливо, та проаналізував контрольний список добробуту 2002 року. Суд зазначив у справі «Y.C. проти Сполученого Королівства» (*Y.C. v. the United Kingdom*) № 4547/10, § 135, 13 березня 2012 року, що міркування, наведені в контрольному списку добробуту 2002 року, загалом відображали різні елементи, властиві оцінці необхідності відповідно до статті 8 заходу щодо влаштування дитини на усиновлення.

Суд підкреслив, що оцінка підстав для усиновлення має враховувати реальну ситуацію на момент розгляду справи, коли восьмирічний Y вже три роки проживав у новій сім'ї, демонструючи відсутність прив'язаності до заявниці та потребу у стабільності.

Суд не мав повноважень перевіряти обґрунтованість наказу про влаштування до родини, але зауважив, що він підтвердив відсутність перспектив возз'єднання сім'ї. Ухвалюючи рішення про усиновлення, суддя також врахував складні потреби Y, які вимагали кваліфікованого виховання, та нерозуміння заявницею цих потреб.

Можливість спеціальної опіки була ретельно розглянута, але відхилена через ризик втручання заявниці та невідповідність потребам дитини у стабільності та постійності, підтвердженим незалежними оцінками психолога та соціального працівника, призначеними судом перед ухваленням рішення. Водночас Суд не визнав доведеним аргумент заявниці щодо винятково великої кількості усиновлень без згоди батьків у Сполученому Королівстві.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 березня 2025 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заявником був банк, BRD – Groupe Société Générale S.A., що базується в Румунії та належить французькому банку Société Générale.

Справа стосувалася неоголошеної перевірки, проведеної в жовтні 2008 року Радою з питань конкуренції у приміщеннях компанії-заявника, та ймовірно незаконних обшуків, проведених поліцією в рамках кримінальних проваджень щодо кількох її співробітників. Рада з питань конкуренції розслідувала стверджувані порушення правил внутрішнього ринку в банківському секторі. Поліцейські обшуки стосувалися двох проваджень щодо створення організованої злочинної групи в банку з метою незаконного отримання банківських кредитів та вчинення шахрайства, підробки та відмивання коштів, а також підозри у змові з метою вчинення шахрайства та підробки. Було вилучено комп'ютери та документи, включно з інформацією, що зберігалася в електронному вигляді.

Заявник скаржився, що перевірка, проведена в його приміщеннях, порушила гарантії, викладені у статті 8 Конвенції, оскільки інспектори з питань конкуренції мали доступ до кількох комп'ютерів без будь-якого нагляду чи обмежень, читали документи, на які розповсюджувалася банківська таємниця, чи які містили приватні розмови, а також зробили копії кількох таких документів. Така перевірка проводилася без попереднього судового дозволу та була непропорційним заходом, застосованим за відсутності відповідних і достатніх підстав та без будь-яких належних гарантій від зловживань. Компанія-заявник також була позбавлена можливості належного перегляду *ex post facto* вищезазначеного втручання в її право на житло та кореспонденцію, оскільки хоча вона й мала можливість звернутися зі скаргою, національні суди не розглянули її належним чином. Тому заявник скаржився, що електронні пошуки та вилучення комп'ютерів і документів були проведені із порушенням процесуальних гарантій та статей 6, 8 і 13 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Оцінка Суду

1. Провадження щодо дотримання конкурентного законодавства.

Щодо ймовірного втручання в право компанії-заявника на повагу до приватного життя, Суд зазначив, що хоча компанія і скаржилася на обшук інспекторами комп'ютерів, які містили копії особистого листування співробітників, однак жодна особа не скаржилася на втручання в її приватне

життя ні перед національними судами, ні перед Судом. за відсутності такої скарги Суд не вважав за необхідне визначати, чи відбулося втручання у «приватне життя» в цій справі. Будь-який інтерес, який компанія-заявник може мати у забезпеченні захисту приватного життя осіб, які на неї працюють, слід враховувати при оцінці того, чи були виконані умови пункту 2 статті 8 Конвенції в цій справі.

Стосовно передбаченого законом втручання, Суд вказав, що в цій справі перевірка та вилучення документів інспекторами з питань конкуренції ґрунтувалися на статті 26 (b) та статті 27 § 4 у поєднанні зі статтею 36 Закону про конкуренцію, що регулюють їхні слідчі повноваження для виявлення економічних правопорушень, пов'язаних із конкуренцією. Суд також зазначив, що Конституційний Суд відхилив скаргу компанії-заявника щодо неконституційності статей 36–38 Закону про конкуренцію. Крім того, як Бухарестський апеляційний суд, так і Високий Суд проаналізували аргументи компанії-заявника та дійшли висновку, що перевірка відповідала чинному на той час законодавству. Тому Суд не знайшов підстав ставити під сумнів тлумачення національними судами застосовного законодавства і погодився з тим, що втручання було «передбачено законом» у розумінні другого пункту статті 8 Конвенції.

Суд також вважав, що оскаржуваний захід був ужитий в інтересах економічного добробуту країни, а тому переслідував легітимну мету для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції.

Загальні принципи щодо обшуків та вилучень у приміщеннях комерційних компаній були підсумовані у справі *DELTA PEKÁRNY a.s. v. the Czech Republic*, № 97/11, 2 жовтня 2014 року.. Зокрема, ЄСПЛ зазначив, що при визначенні того, чи був оскаржуваний захід «необхідним у демократичному суспільстві», він розглядає, чи були наведені для його обґрунтування причини релевантними та достатніми у світлі справи в цілому, та чи був він пропорційним легітимній меті. При цьому ЄСПЛ враховує, що національним органам влади надається певна свобода розсуду, обсяг якої залежить від характеру та серйозності інтересів, що перебувають під загрозою, а також серйозності втручання.

Суд повторив, що обшуки та вилучення у приміщеннях комерційних компаній можуть бути обґрунтовані метою запобігання зникненню або приховуванню доказів антиконкурентної діяльності, але відповідне законодавство та судова практика повинні забезпечувати адекватні й ефективні гарантії проти будь-яких зловживань.

Раніше у справах, що стосуються неоголошених перевірок, проведених інспекторами з питань конкуренції в приміщеннях комерційних компаній, без попереднього дозволу судді або на підставі рішень, які не підлягали судовому оскарженню, ЄСПЛ дійшов висновку, що відсутність попереднього судового

ордера може бути компенсована наявністю *ex post facto* судового перегляду законності та необхідності оскаржуваного заходу за конкретних обставин справи. на практиці це передбачало б можливість для зацікавлених осіб отримати ефективний судовий перегляд, як фактично, так і юридично, оскаржуваного заходу та його проведення, а також отримати належне відшкодування у випадку незаконного обшуку.

З огляду на обставини цієї справи, Суд дійшов висновку, що той факт, що захід був спрямований на юридичну особу, означає, що може бути застосована ширша свобода розсуду, ніж у випадку, якби такий захід стосувався щодо фізичної особи.

Окрім того, Суд встановив, що оскаржуваний захід ґрунтувався на схваленому пленумом Ради рішенні про початок розслідування внаслідок повідомлень у засобах масової інформації про заяви посадових осіб Національного банку щодо встановлення таємної угоди між комерційними банками з метою підвищення процентної ставки за міжбанківськими кредитами. на початку перевірки представникам компанії-заявника були надані копії двох рішень про проведення такої перевірки. Дійсно, ці рішення лише коротко згадували про порушення конкурентного законодавства та не містили жодних деталей щодо причин, на яких ґрунтувалися ці підозри, чи її обсягу. Однак інспектори не розпочинали перевірку до прибуття юридичного представника компанії-заявника, після чого усно повідомили його про обсяг такої перевірки. Крім того, перевірка проводилася лише в присутності представників компанії-заявника; по її завершенню інспектори склали детальний звіт, в якому згадувалися всі офіси та документи, до яких було отримано доступ, та містився повний перелік вилучених документів.

Суд також зауважив, що в цій справі було вилучено обмежену кількість документів, а саме копії тридцяти двох електронних листів. Тому Суд вважав, що ця справа не стосується «масового та невибіркового» вилучення документів. Також Суд зауважив, що представники компанії-заявника мали право подавати запити та робити зауваження, але підписали звіт про проведену перевірку без будь-яких заперечень.

Суд дійшов висновку, що національне законодавство також передбачало можливість вимагати конфіденційного зберігання вилучених інспекторами з питань конкуренції документів або їх повернення, якщо вони не були необхідні для розслідування.

Вищезазначені процесуальні гарантії дозволили Суду дійти висновку, що здійснення дискреційних повноважень, наданих Раді, було достатньо обмеженим і що їхнє застосування на практиці не видавалося непропорційним за обставин цієї справи.

Відсутність попереднього судового ордеру Суд визнав компенсованою можливістю *ex post facto* судового перегляду. Хоча окремого механізму оскарження проведення перевірок не існувало, була можливість оскарження рішень Ради після розслідування та оскарження адміністративних рішень загалом. Суд встановив, що банк скористався можливістю оскаржити рішення про проведення перевірки; Високий Суд переглянув законність і пропорційність заходу, врахувавши відсутність доведеної шкоди. Суд визнав підстави Високого Суду релевантними й достатніми, а *ex post facto* перегляд – належним.

Підсумовуючи, Суд констатував наявність належних гарантій у румунському законодавстві на той час: перевірки за рішенням голови Ради після початку розслідування, лише в присутності представників компанії, складання детального звіту, можливість внесення зауважень, вимоги щодо конфіденційності/повернення документів, а також можливість оскарження як одразу після перевірки, так і після завершення розслідування.

Суд дійшов висновку, що втручання в права банку було пропорційним меті, і тому порушення статті 8 Конвенції не було.

2. Вилучення комп'ютерів та обшук електронної інформації.

Компанія-заявник скаржилася на: вилучення двох комп'ютерів, що не було передбачено законом; відсутність причин, що обґрунтовували б вилучення, і що наявність таких причин не була перевірена, оскільки захід було здійснено на підставі постанови прокурора без попереднього судового дозволу; відсутність у національному законодавстві належних гарантій у випадках проведення обшуків електронної інформації, зокрема неможливість оскарження рішення прокурора.

Суд виснував, що у справі не заперечувався той факт, що вилучення двох комп'ютерів та подальший обшук електронної інформації становили втручання в право компанії-заявника на повагу до її житла та кореспонденції, тому не було необхідності визначати, чи відбулося також втручання в право компанії-заявника на приватне життя.

Суд вказав, що його завдання не полягає в тому, щоб підміняти національні суди, та саме національні органи влади, зокрема суди, мають першочергове право тлумачити й застосовувати національне право. у цій справі Суд не знайшов підстав ставити під сумнів тлумачення національним судом Кримінального процесуального кодексу Румунії, і тому погодився з тим, що втручання було «передбачено законом» у розумінні другого пункту статті 8 Конвенції.

Щодо переслідування легітимної мети, то Суд виснував, що оскаржувані заходи були вжиті в контексті кримінального провадження стосовно шахрайства та підробки, тому вони слугували легітимній меті, а саме запобіганню злочинам та захисту прав інших осіб.

Суд розглянув питання необхідності втручання в демократичному суспільстві, враховуючи практику щодо гарантій проти зловживань, і вказав, що вилучення комп'ютерів компанії-заявника відбулося за рішенням прокурора без можливості судового перегляду на тому етапі. Раніше Суд вже постановляв, що за відсутності вимоги про попередній судовий дозвіл слідчі органи мали необмежену дискрецію у визначенні доцільності та обсягу обшуку й вилучення. у справах *Funke v. France*, 25 лютого 1993 року, Серія А № 256-А, *Crémieux v. France* та *Miailhe v. France* (№ 1), 25 лютого 1993 року, Серія А №№ 256-В та 256-С Суд встановив, що через відсутність судового ордеру «передбачені законом обмеження та умови видавалися надто м'якими та сповненими лазівок для того, щоб втручання в права заявника було суворо пропорційним переслідуваній легітимній меті», і констатував порушення статті 8 Конвенції. Однак в іншій справі Суд також вважав, що відсутність попереднього судового ордеру певною мірою компенсувалася наявністю *ex post facto* судового перегляду.

Суд також вказав, що компанія-заявник порушувала питання щодо необґрунтованості та незаконності заходу, однак вищестоящий прокурор не розглянув її конкретних скарг. Через кримінальне розслідування, що ще тривало, компанія не мала можливості скористатися *ex post facto* судовим переглядом. Чинне на момент вилучення комп'ютерів законодавство не передбачало можливості оскарження таких заходів у суді. Хоча згодом з'явилися нові положення, вони мали обмежений строк для подання скарги, і Уряд не надав прикладів їх застосування в подібних ситуаціях.

Щодо електронного пошуку Суд вказав на відсутність інформації про подання відповідної офіційної скарги прокурору, але висловив сумніви щодо її ефективності, враховуючи попередню реакцію прокурора на подібні скарги та тривалість розслідування, що позбавляла компанію-заявника можливості звернутися до суду.

Отже, Суд дійшов висновку, що аргументи компанії-заявника щодо вилучення комп'ютерів та електронного пошуку не підлягали ефективному перегляду, а пропорційність цих заходів не була належним чином розглянута. Враховуючи відсутність змістовного судового перегляду та тривалість розслідування, застосовані гарантії не забезпечили ефективного захисту права компанії-заявника на повагу до житла та кореспонденції. Тому втручання не було пропорційним, що призвело до відхилення заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів правового захисту та встановлення порушення статті 8 Конвенції щодо вилучення комп'ютерів 13 січня 2014 року та подальшого пошуку електронної інформації 27 січня 2014 року.

3. Стверджуване порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд також розглядав скаргу компанії-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції щодо відмови влади повернути вилучені комп'ютери, документи та електронні носії інформації та неможливості оскаржити цю відмову в суді, що, на думку заявника, порушило його право на мирне володіння майном.

Однак, як зазначив Суд, що оскільки він раніше вже встановив наявність ефективних внутрішніх засобів правового захисту для скарг за статтею 8 Конвенції, якими компанія не скористалася, то ці ж міркування застосовуються і до скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Окрім того, Суд зауважив, що стаття 109 КПК передбачала можливість звернення з клопотанням про повернення вилученого майна до прокурора або до суду, й інші сторони розслідування та сама компанія-заявник успішно використовували цю можливість щодо частини майна. Відхилення першого клопотання компанії обґрунтовувалося тим, що воно було подано в день обшуків та вилучень, до проведення електронних пошуків. Повторне подання такого клопотання після завершення пошуків не було б безперспективним.

З огляду на це, Суд визнав, що компанія-заявник не вдалася до ефективних засобів правового захисту, які були їй доступні за національним законодавством, та відхилив цю частину заяви відповідно до статті підпунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції за невичерпання національних засобів правового захисту.

4. Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Щодо скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість провадження, завершеного рішенням Високого Суду від 11 квітня 2013 року через відхилення клопотання заявника про ухвалення попереднього рішення до Суду справедливості ЄС щодо гарантій, яких слід дотримуватися у справах про неоголошені перевірки, Суд, розглянувши подані матеріали, не виявив ознак порушення прав і свобод, викладених у Конвенції або її Протоколах. Тому цю частину заяви було відхилено як явно необґрунтовану відповідно до підпунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо проведеної перевірки у провадженні про дотримання конкурентного законодавства.

Порушення статті 8 Конвенції щодо вилучення комп'ютерів та електронного пошуку.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 березня 2025 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

У цій справі заявниця, журналістка, працювала в новинному інтернет-порталі Meydan TV. Вона стверджувала, що 16 вересня 2015 року її насильно затримали особи в цивільному одязі та доставили до Управління з боротьби з організованою злочинністю (Organised Crime Department – «OCD») Міністерства внутрішніх справ Азербайджану, де її допитували про Meydan TV та його діяльність. Того ж дня співробітники OCD провели обшук у її квартирі, як стверджується, без судового дозволу, і вилучили її комп'ютер.

З 14 вересня 2016 року особисті фотографії і відеозаписи, зроблені заявницею вдома разом з її сім'єю або на пляжі, публікувалися на різних облікових записах у соціальній мережі «Фейсбук» (Facebook). Публікації супроводжувалися образами та погрозами в бік заявниці.

14 жовтня 2016 року заявниця поскаржилася до Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ і Служби безпеки. Вона стверджувала, що особисті фотографії та відеозаписи, що зберігалися на її комп'ютері й до цього ніколи не публікувалися, почали поширюватися в Інтернеті. Заявниця двічі зверталася з тією ж скаргою, але жодного разу не отримала відповіді.

Тоді заявниця подала скаргу до Сабайльського районного суду в місті Баку. Вона скаржилася на відмову органу прокуратури розпочати кримінальне провадження за її скаргами та просила суд зобов'язати Генеральну прокуратуру зробити це.

Суд першої інстанції відхилив скаргу заявниці, посилаючись на відсутність інформації про ухвалення Генеральною прокуратурою рішення про відмову у відкритті провадження. Остаточним рішенням від 11 грудня 2017 року Апеляційний суд міста Баку залишив рішення суду першої інстанції без змін, додавши, що заявниця не надала доказів того, що її вищезгадані скарги дійсно були надіслані та доставлені до відповідного органу.

До ЄСПЛ заявниця скаржилася за статтею 8 Конвенції на втручання в її право на повагу до приватного життя через публікацію її фотографій і відеозаписів, а також на те, що національні органи влади не розглянули її скарги у зв'язку з цим.

Оцінка Суду

ЄСПЛ наголосив, що попри те, що основною метою статті 8 Конвенції є захист особи від свавільного втручання органів державної влади, вона не просто

зобов'язує Державу утримуватися від такого втручання. на додаток до цього негативного зобов'язання можуть існувати й позитивні, пов'язані з ефективною повагою до приватного або сімейного життя.

Ці зобов'язання можуть передбачати вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного і сімейного життя, навіть у сфері стосунків осіб між собою. у таких випадках компетентні національні органи влади мають визначати найбільш відповідні засоби для забезпечення дотримання ними статті 8 Конвенції, а завдання ЄСПЛ обмежується переглядом відповідно до Конвенції рішень, прийнятих цими органами при здійсненні своїх дискреційних повноважень.

Однак межі між позитивними та негативними зобов'язаннями Держави, згідно зі статтею 8 Конвенції, не підлягають точному визначенню. Утім, застосовні принципи подібні. в обох контекстах слід врахувати справедливий баланс, який має бути встановлений між конкурентними інтересами.

ЄСПЛ зазначив, що оскільки орган прокуратури в цій справі не розглянув скаргу заявника й кримінальне провадження не було розпочато, особи, які вчинили дії, оскаржувані заявником, були невідомі, а питання про те, чи були ці дії пов'язані з державними службовцями, які, на думку заявника, зловживали своїми службовим становищем, залишалося відкритим. Незважаючи на те, що ЄСПЛ повинен залишатися делікатним щодо потенційних проблем, пов'язаних із доказами, на підставі матеріалів справи (зокрема звіту, наданого заявником (див. пункт 41 рішення), який стосується загальних питань і не містить конкретної інформації щодо його скарги) неможливо дійти висновку поза розумним сумнівом, що було втручання, яке приписується Державі.

Беручи до уваги аргументи сторін, фактичні обставини справи й наявні матеріали, а також у зв'язку з відсутністю розслідування, яке могло б прояснити, чи були фотографії та відеозаписи оприлюднені державними органами, ЄСПЛ зробив висновок, що ця скарга мала б розглядатися з точки зору позитивних зобов'язань Держави за статтею 8 Конвенції.

Ще раніше ЄСПЛ постановив, що для запобігання розголошенню інформації приватного характеру повинні існувати відповідні гарантії, а коли розголошення такої інформації відбулося, позитивне зобов'язання, пов'язане з ефективною повагою до приватного життя, передбачає зобов'язання провести ефективне розслідування з метою виправлення ситуації, наскільки це можливо.

Отже, ЄСПЛ зазначив, що оскаржувані дії були достатньо серйозними, щоб стати підставою для обґрунтованої скарги, особливо з огляду на твердження заявниці про те, що фотографії та відеозаписи зберігалися виключно на комп'ютері, який було вилучено ОВД і який залишався в розпорядженні державних органів. Порушення права на недоторканність приватного життя

особи карається за статтею 156 Кримінального кодексу Азербайджану, а вчинення цього кримінального правопорушення посадовою особою, яка зловживає своєю владою, є обставиною, що обтяжує покарання (див. пункт 16 рішення).

Беручи до уваги серйозність тверджень заявниці й спосіб захисту, фактично обраний національними органами влади, ЄСПЛ вказав, що практичний та ефективний захист заявниці вимагав вжиття ефективних заходів з метою з'ясування обставин справи та встановлення (а за необхідності – притягнення до відповідальності) осіб, винних у вчиненні оскаржуваних дій.

Відповідно до статті 20 Закону про прокуратуру, заяви про вчинення злочину розглядаються невідкладно. Однак, як зазначалося вище, у цій справі орган прокуратури не розпочав кримінальне провадження, але й не відмовив у його відкритті. Фактично, він повністю проігнорував подані заявницею три скарги, попри те, що відповідно до положень національного законодавства він був зобов'язаний повідомити заявницю про своє рішення (див. пункти 19 і 23 рішення).

Коли заявниця звернулася до національних судів, вони формально відхилили її скаргу, не доклавши жодних зусиль для вивчення обставин справи. Згідно з матеріалами справи, суди викликали прокуратуру на судові засідання або вимагали від неї надати будь-яку інформацію щодо скарг заявниці. Крім того, незважаючи на те, що в апеляційних скаргах заявниця заявляла клопотання (наприклад, про проведення перевірки комп'ютера, який все ще перебував у володінні державного органу), щоб з'ясувати, чи було здійснено доступ і передачу будь-яких її даних, суди або повністю проігнорували (суд першої інстанції), або безпідставно відхилили їх без наведення жодних причин (суд апеляційної інстанції) (див. пункти 11 та 13 рішення).

Попри те, що Уряд у своїх поданнях до ЄСПЛ стверджував, що скарга заявниці розглядається в рамках поновленого провадження, і що її буде повідомлено про його результат (див. пункт 42 рішення), ЄСПЛ не був поінформований про будь-яке ухвалене з цього питання рішення.

З огляду на вищевказане ЄСПЛ не зміг не виснувати, що національні органи влади в цій справі не дотрималися своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася позбавлення заявника права на адвокатську діяльність шляхом припинення його членства в Асоціації адвокатів Азербайджану (далі – ААА) у зв'язку з несплатою членських внесків.

05 серпня 2009 року заявник був прийнятий до ААА і став адвокатом. Він був прикріплений до Апшеронської районної юридичної консультації.

23 лютого 2012 року заявник, який також був професором права, звернувся до ААА з проханням припинити його адвокатську діяльність, оскільки він займався виключно науково-педагогічною діяльністю. 27 лютого 2012 року ААА задовольнила прохання заявника і його право на заняття адвокатською діяльністю було припинено.

У невстановлену дату в серпні 2016 року заявник звернувся до ААА з проханням відновити його членство.

7 вересня 2016 року ААА задовольнила прохання заявника. Того ж дня заявник склав присягу адвоката на засіданні Президії ААА.

9 вересня 2016 року голова Апшеронської районної прокуратури надіслав до ААА листа, в якому повідомив, що заявник мав лише один контракт у період з 2009 до 2012 року і що він не брав участі у жодній справі як адвокат, призначений державою, протягом цього періоду. у листі також зазначалося, що заявник мав борг у розмірі 1 800 азербайджанських манатів (приблизно 1 000 євро на той час) перед Апшеронською районною юридичною консультацією за несплату членських внесків.

15 вересня 2016 року Президія ААА провела засідання, на якому знову обговорила питання про прийняття заявника в члени ААА. за результатами обговорення того ж дня Президія ААА скасувала своє попереднє рішення про прийняття заявника до складу ААА.

Заявник оскаржив рішення Президії від 15 вересня 2016 року. 10 травня 2017 року суд першої інстанції відхилив позов заявника. Суд вважав, що оскільки відповідно до частини першої статті 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) діяльність адвоката може бути припинена в разі несплати ним членських внесків протягом більш як шести місяців без поважних причин, тому рішення Президії ААА від 15 вересня 2016 року було законним й обґрунтованим, оскільки ґрунтувалося на факті несплати заявником членських внесків.

9 червня 2017 року заявник оскаржив рішення суду першої інстанції, повторивши свої попередні аргументи. Зокрема він стверджував, що він міг бути позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю лише за результатами

дисциплінарного провадження за передбачуване порушення правил згідно з відповідними положеннями Закону, оскільки він займався адвокатською діяльністю з 7 вересня 2016 року – дати, коли його було прийнято до складу ААА, і складання присяги адвоката. Він також оскаржував доводи суду першої інстанції про те, що рішення Президії від 15 вересня 2016 року було законним і ґрунтувалося на частині першій статті 23 Закону. у зв'язку з цим заявник вказав, що частина друга статті 23 чітко передбачає, що в разі несплати членських внесків протягом більш ніж шести місяців без поважних причин діяльність адвоката може бути припинена лише за рішенням суду. Однак у цій справі Президія припинила адвокатську діяльність без звернення до суду.

24 серпня 2017 року апеляційний суд відхилив апеляційну скаргу, не знайшовши підстав для скасування рішення суду першої інстанції. Аргументація апеляційного суду повторювала ту, що була викладена судом першої інстанції.

27 грудня 2017 року Верховний Суд залишив рішення апеляційного суду без змін.

Оцінка Суду

ЄСПЛ не погодився із запереченням Уряду про те, що скарга є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції та має бути відхилена, оскільки заявник у цій справі не був адвокатом або членом ААА на момент, коли 15 вересня 2016 року Президія ААА скасувала своє попереднє рішення про його поновлення в ААА. Суд зазначив, що з документів, наявних у матеріалах справи, було встановлено та не заперечувалося Урядом, що заявник був прийнятий до складу ААА 7 вересня 2016 року, і склавши того ж дня присягу адвоката, він став адвокатом та членом ААА в розумінні статті 14 Закону.

Крім того, ЄСПЛ не залишив поза увагою той факт, що при відхиленні скарги заявника національні суди посилалися на статтю 23 Закону, як на правову підставу, що регулює припинення діяльності адвоката. за таких обставин ЄСПЛ дійшов висновку, що припинення діяльності заявника в результаті рішення Президії від 15 вересня 2016 року слід вважати заходом позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, який перешкоджав йому здійснювати адвокатську діяльність, оскільки він фактично був членом ААА та адвокатом з правом на заняття адвокатською діяльністю з 7 вересня 2016 року.

У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що оскаржуваний захід перешкоджав заявнику займатися конкретною професією, а саме адвокатською, яка займає центральне місце у здійсненні правосуддя та відіграє фундаментальну роль у захисті основоположних прав. Як стверджував заявник, тільки адвокати, які

були членами ААА, мали право практикувати у кримінальних справах, а також представляти клієнтів у Верховному Суді та Конституційному Суді.

За цих обставин, спираючись на свої попередні висновки у справах, в яких порушувалося питання застосовності статті 8 у контексті здійснення професії адвоката («Намазов проти Азербайджану» (Namazov v. Azerbaijan), № 74354/13, § 34, 30 січня 2020 року; «Багіров проти Азербайджану» (Bagirov v. Azerbaijan), № 81024/12 та 28198/15, § 87, від 25 червня 2020 року; «Бігаєва проти Греції» (Bigaeva v. Greece), № 26713/05, § 35, від 28 травня 2009 року; «Янкаускас проти Литви (№ 2)» (Jankauskas v. Lithuania (№ 2)), № 50446/09, § 58, від 27 червня 2017 року; та «Лекавічене проти Литви» (Lekavičienė v. Lithuania), № 48427/09, § 38, від 27 червня 2017 року), ЄСПЛ не міг не визнати, що оскаржуваний захід мав дуже серйозні наслідки для заявника, перешкоджаючи йому займатися адвокатською діяльністю з вересня 2016 року, та значною мірою вплинув на його приватне життя.

Розглядаючи питання про те, чи мало місце втручання, спочатку ЄСПЛ нагадав, що рішення колегії адвокатів про накладення дисциплінарного стягнення, яке було підтримано національними судами, становить втручання органу державної влади в розумінні Конвенції. з огляду на зроблені ним висновки щодо застосовності статті 8 Конвенції, ЄСПЛ вважав, що оскаржуваний захід, який перешкоджав заявнику займатися адвокатською діяльністю, становив втручання у здійснення його права на повагу до приватного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції.

Розглядаючи питання про те, чи було втручання обґрунтованим, ЄСПЛ нагадав, що втручання буде вважатися порушенням статті 8 Конвенції, якщо воно не може обґрунтовуватися відповідно до пункту 2 статті 8 Конвенції як таке, що здійснюється «згідно із законом», має одну або декілька перелічених у ньому законних цілей і є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення відповідної мети або цілей.

ЄСПЛ також нагадав, що оцінюючи законність втручання і, зокрема, передбачуваність відповідного національного законодавства, він бере до уваги як текст закону, так і спосіб його застосування та тлумачення національними органами влади. Практичне тлумачення та застосування закону національними судами має забезпечувати особам захист від свавільного втручання.

Щодо обставин цієї справи ЄСПЛ зазначив, що хоча Уряд і стверджував, що втручання було законним, оскільки Президія мала право вирішувати питання про прийняття до адвокатури відповідно до статті 11 Закону, заявник стверджував, що втручання було незаконним, оскільки відповідне національне законодавство не передбачало можливості скасування рішення про прийняття до адвокатури, а припинення його адвокатської діяльності було здійснено з порушенням статті 23 Закону.

Незважаючи на те, що Президія не надала жодного обґрунтування свого рішення від 15 вересня 2016 року, у національному провадженні суди посилалися на частину першу статті 23 Закону як на правову підставу для цього рішення, встановивши, що заявник не сплачував членські внески протягом більш ніж шести місяців без поважних причин, коли він був членом ААА з 2009 до 2012 року, і що ця несплата становила правову підставу для припинення його адвокатської діяльності.

Однак національні суди не звернули уваги на той факт, що частина друга статті 23 Закону прямо передбачає, що у таких випадках, як несплата членських внесків протягом більше шести місяців без поважних причин, адвокатська діяльність може бути припинена виключно на підставі рішення суду про виключення цього адвоката з адвокатури, яке набрало законної сили. Уряд також не надав жодних пояснень із цього приводу. За таких обставин ЄСПЛ дійшов висновку, що за відсутності судового рішення припинення адвокатської діяльності заявника рішенням Президії від 15 вересня 2016 року не було здійснено згідно з відповідними положеннями національного законодавства, на які посилалися національні суди у своїх рішеннях.

Що стосується посилання Уряду на статтю 11 Закону, як на правову підставу для втручання, ЄСПЛ одразу зазначив, що хоча стаття 11 Закону надає Президії право вирішувати питання про прийняття в члени ААА за поданням Уряду, вона не передбачає можливості скасування рішення про прийняття адвоката в члени ААА. Навпаки, стаття 11 Закону передбачає, що Президія здійснює свої повноваження щодо припинення адвокатської діяльності відповідно до статті 23 Закону, яка, як зазначалося вище, прямо передбачає в другій частині, що у таких випадках, як несплата членських внесків протягом більше шести місяців без поважних причин, адвокатська діяльність може бути припинена виключно на підставі рішення суду про виключення відповідного адвоката з адвокатури, яке набрало законної сили.

Більше того, навіть якщо припустити, що положення статті 11 Закону, які надають Президії право вирішувати питання допуску, можуть також забезпечувати, як стверджував Уряд, правову підставу для скасування попереднього рішення щодо допуску адвоката до ААА, ЄСПЛ вказав, що таке загальне положення не відповідає вимозі «якості закону» для цілей статті 8 Конвенції.

ЄСПЛ вважав, що подібне тлумачення та застосування відповідного національного законодавства дозволило б Президії користуватися необмеженим розсудом щодо скасування в будь-який час попереднього рішення про вступ до ААА за відсутності чітких і детальних правових положень або гарантій проти можливих зловживань чи свавілля в обхід правових положень, що стосуються дисциплінарного провадження щодо адвокатів

та припинення адвокатської діяльності. Зокрема таке тлумачення і застосування відповідного національного законодавства позбавить сенсу частину другу статті 23 Закону, що стосується припинення адвокатської діяльності.

Вищевикладені міркування були достатніми для того, щоб ЄСПЛ дійшов висновку, що стверджуване втручання не було здійснено «відповідно до закону» у розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції. з огляду на цей висновок ЄСПЛ вирішив не розглядати, чи мало втручання будь-яку із законних цілей, зазначених у пункті 2 статті 8 Конвенції, і чи було воно необхідним у демократичному суспільстві.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 березня 2025 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заява стосувалася невдалого виселення, ініційованого заявницею – єдиною власницею житлового будинку, проти родин її дорослих дітей (двох подружніх пар із чотирма неповнолітніми дітьми). За словами заявниці, вони систематично знущалися з неї та залякували її, неодноразово змушуючи залишати будинок і переїжджати до іншого місця проживання через неможливість мирного спільного проживання.

Посилаючись на статті 6 і 8 Конвенції, а також на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, заявниця стверджувала, що національне законодавство, як його було витлумачено та застосовано судами у її справі, непропорційно обмежило її можливість повною мірою розпоряджатися своєю власністю з метою використання її як власного дому без шкоди, спричиненої небажаними співмешканцями. Від неї фактично вимагалось продовжувати забезпечувати житлом своїх дорослих дітей та їхні родини без надання їй ефективного механізму для належного врівноваження конфліктних інтересів.

Крім того, заявниця стверджувала, що національні суди не надали належної відповіді на її ключові аргументи. Зокрема вона зазначила, що суди проігнорували той факт, що вона була літньою жінкою зі слабким здоров'ям, страждала на низку захворювань і неодноразово намагалася налагодити мирне спільне проживання з родинами своїх дітей до того, як звернулася з позовом про виселення. Ці спроби зазнали невдачі, оскільки відповідачі, маючи альтернативне житло, систематично її ображали, погрожували та переслідували. Крім того, вони обмежували її доступ до зручностей у будинку та здійснювали різноманітні перепланування й зміни у майні без її згоди як єдиного власника.

Оцінка Суду

ЄСПЛ встановив, що предметом розгляду у справі є, насамперед, дії та бездіяльність національних судів, які не вжили всіх необхідних заходів для захисту прав заявниці, вирішивши справу на підставі положень Житлового кодексу, які фактично зобов'язували її надавати житло небажаним особам, з якими вона вже не підтримувала родинних стосунків, що поклало на неї непропорційний тягар.

Суд визнав, що більшість скарг заявниці мають розглядатися саме в межах положень статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Хоча заявниця посилалася на статтю 6 Конвенції (право на справедливий суд), Суд обмежив її

розгляд виключно питаннями, що стосуються захисту майнових прав, оскільки інші скарги, зокрема про тривалість провадження, були подані пізніше й визнані такими, що виходять за межі первинної заяви.

Окрім того, Суд зазначив, що скарги заявниці на поведінку співмешканців виходять за межі її первинної заяви за статтею 8 Конвенції, зауваження якої були зосереджені на стверджуваних обмеженнях її доступу до будинку та користування ним. Тому Суд вважав, що нові твердження заявниці не можуть розглядатися як деталізація її початкових скарг, і тому вони були визнані такими, що вийшли за межі предмета цієї заяви.

Щодо стверджуваного порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд зазначив, що провадження, ініційоване заявницею, мало цивільний характер і стосувалося спору між приватними особами: її дочкою і сином та їхніми подружжям як відповідачами.

У зв'язку з цим Суд повторив, що Держава має позитивне зобов'язання вживати необхідних заходів для захисту права власності, особливо коли існує прямий зв'язок між заходами, яких заявник може законно очікувати від влади, та ефективним користуванням своїм майном, навіть у випадках, коли йдеться про судовий спір між приватними особами. Це позитивне зобов'язання передбачає забезпечення того, щоб у правовій системі Держави право власності було захищене законом і щоб потерпіла сторона мала належні засоби правового захисту, зокрема можливість домагатися компенсації за завдану шкоду. Необхідні заходи можуть бути як превентивними, так і відновлювальними.

Щодо можливих превентивних заходів, межі розсуду, що надаються законодавчому органу при реалізації соціальної та економічної політики, повинні бути широкими, особливо в ситуації, коли Держава повинна враховувати конкуруючі приватні інтереси. що стосується заходів щодо відновлення ситуації, Держави зобов'язані забезпечити судові процедури, які пропонують необхідні процесуальні гарантії та, таким чином, дозволяють національним судам і трибуналам ефективно та справедливо вирішувати будь-які спори між приватними особами.

Суд зазначив, що під час ініціювання провадження про виселення заявниця посилалася як на положення Житлового кодексу, так і на положення Цивільного кодексу. Проте національні суди зосередилися виключно на положеннях Житлового кодексу й ухвалили рішення не на користь заявниці. у судових рішеннях не було надано жодного пояснення, чому суди не розглянули вимоги заявниці з огляду на положення Цивільного кодексу, на які вона чітко й послідовно посилалася. Не було також зазначено, чи один із цих

кодексів мав вважатися спеціальним (*lex specialis*) щодо іншого або непридатним до застосування з якоїсь причини.

У цьому зв'язку Суд зауважив, що відповідно до Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ 2014 року, суди зобов'язані з'ясувати юридичну природу справи, яка розглядається, і не можуть відхиляти позов лише на тій підставі, що позивач послався на положення закону, які в конкретному випадку нібито не підлягають застосуванню. у тій самій Постанові також зазначено, що правовідносини, що виникають у зв'язку зі спільним проживанням власника майна з членами його сім'ї, слід вважати сервітутними та такими, що регулюються Цивільним кодексом, а не Житловим кодексом.

З огляду на те, що в українській правовій системі постанови Пленуму Верховного Суду мали авторитетне значення для судів нижчих інстанцій, і що зазначена Постанова діяла на момент розгляду позову заявниці, видається, що національні суди мали б надати належну увагу положенням Цивільного кодексу, незалежно від того, чи заявниця прямо на них посилалася. Однак ні національні суди, ні Уряд у своїх зауваженнях не надали пояснень, чому такий підхід не було застосовано.

Окрім того, щодо заперечення Урядом про невичерпання національних засобів захисту заявником, Суд нагадав, що правило вичерпання існує для того, аби надати національним органам влади, особливо судам, шанс запобігти або виправити стверджувані порушення Конвенції. Це правило має застосовуватися з певною мірою гнучкості та без надмірного формалізму, враховуючи контекст захисту прав людини. Зокрема, якщо доступно більше одного потенційно ефективного засобу правового захисту, то заявник повинен використати лише один із них. Дійсно, коли було зроблено спробу використати один засіб правового захисту, використання іншого засобу правового захисту, який має по суті ту саму мету, не є обов'язковим.

Беручи до уваги той факт, що первинний позов заявниці про виселення був поданий відповідно до положень як Житлового, так і Цивільного кодексу, але був відхилений без будь-яких пояснень щодо того, чому не було застосовано Цивільний кодекс, а також враховуючи, що друга спроба заявниці домогтися виселення не призвела до ухвалення рішення протягом більш ніж чотирьох років, Суд виснував про неможливість стверджувати, що заявниця не вичерпала національні засоби юридичного захисту.

Суд зазначив, що відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду від 1985 року «систематичне» може означати навіть «повторне» порушення (тобто двічі) правил спільного проживання і що при розгляді цієї категорії справ можуть братися до уваги різні форми запобіжних заходів та заходи, пов'язані з громадським тиском. Хоча національні суди посилалися на цю Постанову

у своїх рішеннях, з наведеної ними аргументації незрозуміло, чому численні скарги заявниці не можуть розглядатися як ознака «систематичного» порушення. Хоча до завдань Суду не входить розгляд окремих фактичних або юридичних помилок у рішеннях національних судів, у цій справі вони видалися явно необґрунтованими за відсутності навіть стислої аргументації з вищезазначених питань.

Зрештою ЄСПЛ відзначив, що положення Житлового кодексу, застосовані у справі заявниці, були прийняті (і залишилися практично незмінними) у 1983 році, коли Україна була частиною Радянського Союзу і перебувала під політичним і соціальним режимом, який не визнавав право на мирне володіння майном, що захищається Конвенцією. Протягом більшої частини історії Радянського Союзу житло приписувалося фізичним особам державними органами з незначною увагою до права приватної власності. у зв'язку з цим Суд звернув увагу на позицію Верховного Суду у рішенні від 2020 року про те, що застосування положень Житлового кодексу 1983 року у регулюванні житлових відносин «не відповідає сучасним реаліям та існуючим суспільним відносинам» і що має застосовуватися Цивільний кодекс України як більш сучасний, кодифікований акт законодавства.

Також Суд відзначив, що своїми рішеннями національні суди по суті поклали на заявницю дуже важкий тягар, попри її беззаперечне право власності та надані нею докази щодо її житлових потреб і поведінки відповідачів, при цьому не зробивши жодної спроби оцінити баланс інтересів сторін.

З огляду на вищезазначене, Суд не погодився з тим, що у цій справі національні суди виконали свій позитивний обов'язок за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції – вирішувати спори про приватну власність у спосіб, який не є свавільним або явно необґрунтованим. Тому ЄСПЛ дійшов висновку про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 8 Конвенції.

Суд вказав, що поняття «житло» у значенні статті 8 Конвенції є автономним. Питання про те, чи є певне майно «житлом», залежить від фактичних обставин кожної конкретної справи, зокрема від наявності достатнього та постійного зв'язку з певним місцем. Крім того, тривалість тимчасового чи постійного проживання, регулярна відсутність або використання об'єкта лише для короткострокового перебування – навіть лише для зберігання особистих речей – не виключають існування достатнього і постійного зв'язку з певним місцем проживання, яке все ще може вважатися «житлом» у розумінні статті 8 Конвенції. у зв'язку з цим Суд визнавав навіть другорядні місця проживання такими, що підпадають під визначення «житла»,

попри те, що зв'язок заявників із відповідним приміщенням міг бути слабшим, ніж у випадку осіб, які фактично там мешкають.

У цій справі заявниця була зареєстрованою власницею будинку, проживала в ньому з 1976 до 1982 року, та з 1992 до 1995 року, продовжувала отримувати рахунки за комунальні послуги. а з 2010 року вона намагалася відновити доступ до будинку та повне володіння ним, щоб використовувати його як своє основне місце проживання, але не могла цього зробити, оскільки її діти та їхні сім'ї заважають їй мирно там жити. за цих обставин було б парадоксально визнати, що саме ситуація, на яку заявниця скаржиться – ймовірно порушення прав заявниці, оскільки органи влади не вжили заходів, щоб дозволити їй назавжди повернутися до будинку, який вона вважала своїм житлом, – мала призвести до заперечення того, що будинок був її «житлом» у значенні статті 8 Конвенції.

З огляду на вищезазначене, і навіть якщо зв'язок між заявницею та будинком можна було б вважати слабшим через події, на які вона скаржилася, ЄСПЛ вказав, що за конкретних обставин цієї справи будинок у Бучі можна вважати «житлом» заявниці для цілей статті 8 Конвенції.

Суд повторив, що гарантії, надані статтею 8 Конвенції, і зокрема право на повагу до житла, мають центральне значення для ідентичності, самовизначення, фізичної та моральної цілісності людини, підтримки стосунків з іншими та стабільного й безпечного місця в громаді. Житло зазвичай є місцем, де людина повинна почуватися безпечно та захищеною від небажаної уваги та вторгнення. Це стосується не лише фізичних вторгнень, таких як несанкціоноване проникнення, але й різних незручностей, таких як шум або запахи, та інших форм втручання, які позбавляють мешканців можливості спокійного, безперешкодного користування зручностями їхнього житла. Спільне проживання в одному житлі з непроханими особами створює значні наслідки для недоторканності приватного життя особи та інших інтересів, що захищаються статтею 8 Конвенції.

Відповідно, якщо Держава-член встановлює правову систему, що зобов'язує приватну особу з тих чи інших причин ділити своє житло з особами, які не належать до її домогосподарства, вона повинна передбачити належне нормативне регулювання та необхідні процесуальні гарантії, які дозволять усім зацікавленим сторонам захистити свої інтереси, гарантовані Конвенцією.

ЄСПЛ виснував, що національні суди не врахували вразливого становища заявниці (літньої жінки, яка намагалася повернутись у власне житло) та не забезпечили ефективного й справедливого вирішення спору.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

GIRGINOVA v. Bulgaria (№ 4326/18)

Обставини справи

Заявницею в цій справі була журналістка, яка працювала в медіаресурсі *Sadebni Reportazhi*, який висвітлював діяльність судової системи.

У жовтні 2015 року вона подала запит на доступ до мотивувальної частини рішення, що не було оприлюднено. Йшлося про виправдувальний вирок, ухвалений Софійським міським судом стосовно колишнього міністра внутрішніх справ у резонансній справі щодо нібито зловживання засобами спеціального (таємного) спостереження.

У листопаді 2015 року адміністратор даних міського суду міста Софії (Болгарія) відмовив заявниці в доступі, пославшись на те, що після консультації з головою колегії суддів, яка розглядала справу, було встановлено, що мотивувальна частина рішення містить загальну інформацію про технічні способи застосування засобів таємного спостереження, а не лише інформацію щодо конкретних доказів, отриманих у певній справі за допомогою таких засобів. Така інформація є державною таємницею відповідно до національного законодавства.

Заявниця оскаржила цю відмову в судовому порядку, зокрема, на підставі того, що це порушує її конституційне право на доступ до інформації. Адміністративний суд Софії відхилив її позов.

Заявниця подала касаційну скаргу, посилаючись, серед іншого, на статтю 10 Конвенції. 06 липня 2017 року Верховний адміністративний суд Болгарії залишив у силі рішення нижчої інстанції, вказавши, що доступ до публічної інформації може бути обмежений у випадках, передбачених законодавством, і що це за визначенням є пропорційним, оскільки вибір щодо того, яка інформація не повинна розкриватися, був зроблений законодавчим органом.

Заявниця скаржилася до ЄСПЛ за статтею 10 Конвенції на те, що відмова надати їй доступ до мотивувальної частини рішення була непропорційною, зокрема тому, що адміністративні суди не дослідили, чи була ця відмова обґрунтованою за конкретних обставин, а також тому, що в демократичному суспільстві не було «необхідності» засекречувати всю інформацію, пов'язану з використанням спеціальних засобів спостереження. Вона також скаржилася за статтею 13 Конвенції на те, що адміністративні суди не розглянули питання пропорційності відмови у світлі конкретних фактів справи.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 10 Конвенції.

Стаття 10 Конвенції прямо не передбачає право на доступ до інформації, якою володіють органи влади, та не зобов'язує їх розповсюджувати таку інформацію. Водночас, відповідно до практики Суду, встановленої у постанові Великої палати у справі «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary, [ВП], № 18030/11, 08 листопада 2016 року), таке право або обов'язок може виникати, якщо розкриття інформації було призначене рішенням суду (що не є предметом розгляду в цій справі) або якщо доступ до інформації є необхідним для здійснення права на свободу вираження поглядів особою, яка її запитує.

Критеріями для визначення того, чи є доступ до інформації необхідним для здійснення права на свободу вираження поглядів, є: (а) мета запиту на отримання інформації; (б) характер запитуваної інформації; (в) роль особи, яка звертається за інформацією, в її отриманні та поширенні серед громадськості; та (г) чи є інформація наявною та доступною. Ці критерії, як правило, є кумулятивними.

ЄСПЛ дійшов висновку, що метою запиту заявниці до міського суду міста Софії було отримання інформації, що стосувалася її професійних обов'язків як журналістки. Також цей запит був підготовчим кроком у її роботі як репортерки, яка висвітлювала роботу системи правосуддя.

Не менш важливим став і той факт, що документ, який заявниця прагнула отримати, містив мотивувальну частину рішення у кримінальній справі, яка спричинила значний соціальний резонанс. Незважаючи на це, є аксіомою, що мотиви будь-якого судового рішення сприяють прозорості та підзвітності судової системи. Вони розкривають, яким чином відповідний суд підійшов до розгляду та вирішення питань, що виникли у справі, і становлять ключовий запобіжник проти судової помилки, запобігання якій становить інтерес для всього суспільства.

ЄСПЛ неодноразово підкреслював у різних, але дотичних контекстах, що відкритість судових рішень є одним із засобів підтримання довіри громадськості до судів і сприяє забезпеченню справедливого судового розгляду, що є ознакою демократичного суспільства. Крім того, Суд зазначав, що питання функціонування судової системи належать до сфери суспільного інтересу.

Щодо критерію наявності та доступності інформації, Суд зазначив, що запитувана інформація була готовою й доступною. Потенційна необхідність редагування документа перед наданням доступу до нього не може розглядатися як суттєва перешкода.

З огляду на вищезазначені міркування, Суд дійшов висновку, що скарга є сумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

Статус жертви

ЄСПЛ вказав, що не було жодних ознак того, що мотивувальна частина запитуваного рішення була оприлюднена або іншим чином надана заявниці. Крім того, не було припущень, що існував інший спосіб, яким заявниця могла б отримати доступ до цієї мотивувальної частини. Тому Суд не мав підстав вважати, що заявниця втратила статус жертви щодо предмета своєї скарги до Суду.

А) Наявність втручання у право заявниці за статтею 10 Конвенції.

Суд встановив, що відмова надати заявниці мотивувальну частину виправдувального вироку становить втручання в її свободу вираження поглядів.

Б) Обґрунтування втручання.

Для того щоб таке втручання було сумісним із статтею 10 Конвенції, воно має бути: встановлене законом, необхідне в демократичному суспільстві та переслідувати легітимну мету.

ЄСПЛ вказав, що хоча окремі законодавчі акти Болгарії однозначно передбачають, що вироки у кримінальних справах повинні проголошуватися публічно й публікуватися в Інтернеті, жоден із цих актів не містить норм щодо порядку отримання доступу до таких рішень третіми особами, у разі якщо їх не було оприлюднено.

З огляду на викладене, виникають сумніви, наскільки регулювання в Болгарії умов і порядку, за яких треті особи, зокрема журналісти, можуть отримати копії судових рішень у кримінальних справах, є передбачуваним. Отже, в Суду були підстави для сумнівів щодо того, чи було втручання у право заявниці, гарантоване статтею 10 Конвенції, «встановлене законом», зважаючи на те, що одним із елементів цього критерію є саме передбачуваність.

ЄСПЛ встановив, що розголошення інформації про методи чи технічні засоби, які використовуються органами влади для здійснення таємного спостереження, може становити загрозу національній безпеці, зокрема, якщо таке розкриття може впливати на майбутню ефективність використання відповідних засобів у справах, що стосуються національної безпеки. у світлі викладеного Суд визнав, що втручання переслідувало легітимну мету захисту національної безпеки у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції.

Загальне значення принципу відкритості судових рішень у демократичному суспільстві, включно з їх мотивуванням, уже було підкреслено Судом вище. Це твердження має ще більшу вагу стосовно мотивів ухвалення виправдувального

вироку високопосадовцю, обвинуваченому у скоєнні тяжкого злочину, з огляду на необхідність запевнити суспільство в тому, що кримінальне право застосовується однаково і неупереджено, у тому числі щодо осіб, які обіймають владні посади.

Щодо можливості відступу від цього принципу з огляду на національну безпеку, Суд уже визнавав у різних, але тісно пов'язаних контекстах, що навіть у тих випадках, коли справа стосується питань національної безпеки та містить засекречену інформацію, повне приховування судового рішення від громадськості не може вважатися обґрунтованим. у зв'язку з цим Суд вказував, що існують процесуальні механізми, здатні враховувати законні міркування безпеки без скасування основоположних процесуальних гарантій, таких як відкритість судових рішень.

ЄСПЛ дійшов висновку, що рішення міського суду міста Софії повністю засекретити мотивувальну частину виправдувального вироку, і відповідне втручання у права заявниці, гарантовані статтею 10 Конвенції, слід розглядати як таке, що виходить за межі прийнятних меж свободи розсуду, якою користувалися болгарські органи влади в цьому питанні, а тому воно не відповідає критерію «необхідності в демократичному суспільстві», що є порушенням статті 10 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 13 Конвенції.

Ефективний засіб юридичного захисту, що вимагається статтею 13 Конвенції, повинен дозволяти компетентному національному органу як розглянути суть відповідної скарги за Конвенцією, так і надати відповідну допомогу.

Під час розгляду справи ЄСПЛ дійшов висновку, що процедура судового перегляду, розпочата заявницею, не забезпечила (і, можливо, не могла забезпечити за болгарським законодавством) ефективний засіб юридичного захисту щодо її скарги за статтею 10 Конвенції.

Національним судом було запропоновано розглядати справу заявниці в порядку, передбаченому положеннями Адміністративного процесуального кодексу Болгарії. Однак запропонована процедура не могла розглядатися ЄСПЛ як ефективний засіб правового захисту стосовно скарги заявниці, оскільки, як пояснив Верховний адміністративний суд Болгарії, така процедура не породжувала права для відповідної особи на отримання відшкодування. Також не існувало жодних вимог щодо розгляду такої скарги за участю особи, яка її подала, або щодо того, щоб орган, який розглядав скаргу, забезпечував ефективну участь цієї особи у провадженні. на національному рівні також не згадувалося про будь-який інший ефективний засіб правового захисту. на переконання ЄСПЛ, все це у своїй сукупності суперечило статті 13 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 04 березня 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

VYACHESLAVOVA AND OTHERS v. Ukraine (№ 39553/16 та 6 інших заяв – див. перелік у Додатку): неспроможність Держави захистити життя заявників або їхніх родичів у масових заворушеннях та пожежі в Одеському будинку профспілок 2 травня 2014 року, відсутність ефективного національного розслідування – порушення матеріального та процесуального аспектів статті 2 Конвенції; неможливість для однієї із заявниць отримати тіло її батька для поховання протягом щонайменше чотирьох місяців – порушення статті 8 Конвенції

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

KHOMENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 37710/23 та 4 інші заяви – див. перелік у Додатку): неналежні умови тримання під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту; інші скарги, подані за усталеною практикою Суду (див. перелік у Додатку) – порушення

SEMCHUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 42589/23 та 11 інших заяв – див. перелік у Додатку): неналежні умови тримання під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

KONDRATYEV AND OTHERS v. Ukraine (№ 42508/23 та 12 інших заяв – див. перелік у Додатку): неналежні умови тримання під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

VOYTENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 34181/23 та 10 інших заяв – див. перелік у Додатку): неналежні умови тримання під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

REVA AND OTHERS v. Ukraine (№ 68519/12 та 2 інші заяви – див. перелік у Додатку): надмірна тривалість тримання під вартою під час досудового розслідування; відсутність судового рішення як законної підстави для тримання заявників під вартою в період між завершенням досудового розслідування та початком судового розгляду – порушення

TYMOSHENKO v. Ukraine (№ 26951/23): недоліки у провадженні з перегляду законності тримання заявника під вартою – порушення

GNEZDOV v. Ukraine (№ 68596/11): незаконне тримання під вартою через відсутність встановленого національним судом строку та належного обґрунтування – порушення

МКRТCHYAN AND OTHERS v. Ukraine (№ 34801/23 та 2 інші заяви – див. перелік у Додатку): надмірна тривалість тримання під вартою під час досудового розслідування; інші скарги, подані за усталеною практикою ЄСПЛ (див. перелік у Додатку) – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

BABKINIS v. Ukraine (№ 8753/16): недостатнє мотивування ухвалених національними судами рішень – порушення

ONISHCHENKO v. Ukraine (№ 33188/17): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

PETRUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 636/24 та 2 інші заяви – див. перелік у Додатку): надмірна тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

GOLOVCHUK v. Ukraine (№ 16111/19 та 4737/21): незаконне втручання у здійснення заявницею суддівських повноважень як судді Вищого адміністративного суду, одного з трьох касаційних судів, діяльність яких була припинена внаслідок законодавчої реформи; неспроможність національних органів влади перевести заявницю до іншого суду відповідно до національного законодавства, згідно з яким вона мала право на нове суддівське призначення відповідно до принципу незмінюваності суддів – порушення статті 8 Конвенції; неможливість для заявниці оскаржити перешкоджання здійсненню нею суддівських обов'язків становила непропорційне обмеження її права на доступ до суду – порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)

DERDIN v. Ukraine (№ 59204/13): зобов'язання заявника за рішенням суду спростувати низку тверджень, опублікованих ним у газеті – порушення

Стаття 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання)

BUTKEVYCH AND ZAKREVSKA v. Ukraine (№ 59884/13): відсутність достатніх законних підстав для встановлення обмеження права на свободу зібрань, а саме проведення демонстрацій напроти Офісу Генерального прокурора, внаслідок чого публічні заходи не відбулися; відсутність у національному

законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення; утримання в поліцейському відділку другої заявниці без законних на то підстав та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення статті 5 Конвенції щодо другої заявниці

Стаття 2 Протоколу № 4 до Конвенції (свобода пересування)

TOKAR v. Ukraine (№ 38268/15): відмова заявнику у видачі паспорту громадянина України для виїзду за кордон через нібито неточні відомості в поліцейській базі даних, відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (березень 2025 року) / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Ю. В. Місько, Д. О. Мудрак, Т. Р. Цибульська, Д. О. Штода, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2025. – 53 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>,

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua